

Zorgen voor ontzorgen in Schoonebeek

Evaluatie gebiedsproces Schoonebeek
In opdracht van
Ministerie van Klimaat en Groene Groei
30 juni 2025

Inhouds- opgave

H1 Inleiding	4
H2 Historische context	8
H3 Opzet gebiedsproces	11
H4 Ervaringen van inwoners	24
H5 Opbrengsten en lessen	29
H6 Aanbevelingen	35
Bijlage 1 -Tijdslijn Ontzorgtafel	39
Bijlage 2 –Politieke context	50
Bijlage 3 -Interview-leidraad	58

H1 Inleiding

De overheid betreft burgers steeds vaker en intensiever bij gebeurtenissen, of voornemens daartoe, die in meer of mindere mate ingrijpend kunnen zijn voor direct belanghebbenden. Burgers worden uitgebreid geïnformeerd, krijgen gelegenheid om te beraadslagen en kunnen met adviezen komen waarmee de voor- en nadelen van het voornemen goed kunnen worden afgewogen en er besluiten kunnen worden genomen die kunnen rekenen op draagvlak (of begrip) van de mensen die direct betrokken zijn.

Een dergelijk traject deed zich recent voor in Schoonebeek. De diepe ondergrond van het oost-Drentse Schoonebeek is van oudsher rijk aan olie en gas. Het gas is grotendeels gewonnen, de olie nog niet. De Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM), exploitant van de olie- en gasvelden, won jarenlang olie in het gebied. Het afvalwater dat daarbij vrijkwam, ook wel 'productiewater' genoemd, werd in leeggeproduceerde gasvelden in Twente gepompt. Totdat er daarbij problemen ontstonden en de winning werd gestopt. Om de oliewinning te kunnen hervatten, wil de NAM het productiewater injecteren in lege gasvelden nabij Schoonebeek. Inwoners van Schoonebeek werden

gevraagd mee te denken over voorwaarden waaronder dat veilig en verantwoord zou kunnen gebeuren.

Het intensief betrekken van burgers en andere belanghebbenden bij de besluitvorming en daadwerkelijke inrichting van het voornemen tot mijnbouw is relatief nieuw. Eerder werd hiermee ervaring opgedaan bij Ternaard en Grijskerk/Norg, waar het gaat om respectievelijk de exploitatie van gasvelden en grootschalige diep-ondergrondse gasopslag.¹

Gezien de gevoeligheden rondom mijnbouw, zeker in de noordelijke provincies, is het kabinet voornemens het mijnbouwstelsel aan te passen. In een zogeheten contourennota² worden de fundamenteën geschetst. Belangrijk is dat bij nieuwe mijnbouwprojecten het adagium "Nee, tenzij..." zou moeten gaan gelden, waar dit tot nu toe nog "Ja, mits..." luidt. Het "Nee, tenzij..." moet een keur aan voorwaarden gaan omvatten, waaronder ook een 'maatschappelijk gesprek' en/of een 'gebiedsproces' dat onderdeel van de procedure zou moeten worden.

Het ministerie van Klimaat en Groene Groei, vergunningverlener voor de beoogde mijnbouwprojecten, wil nu de ervaringen met de ingezette omgevingstrajecten rondom mijnbouw benutten voor toekomstige gebiedsprocessen, ook in het kader van de energietransitie. Als grondslag daarvoor beoogt het ministerie een methodiek te ontwerpen die duidelijk, transparant, open en betrouwbaar is. Het ontwerp van die methodiek begint bij het evalueren van eerdere gebiedsprocessen. Het ministerie heeft daarvoor nu de casus Schoonebeek aangewezen.

¹

² Contourennota Kst 32849, nr. 214/Brief van de Staatssecretaris aan de Tweede Kamer, Kst 32849, nr. 229

Het gebiedsproces in Schoonebeek werd in 2022 opgezet, naar voorbeeld van dat van Ternaard dat in 2016 was gestart. In Ternaard was het goed gegaan, zo luidde de algemene opvatting, dus het idee was dat de daar beproefde methode in Schoonebeek herhaald kon worden.

Zowel het gebiedsproces in Schoonebeek als in Ternaard bestaat uit drie gescheiden sporen: een zogeheten ontzorgspoor, een bijdragespoor en een vergunningenspoor. De bedoeling van het ontzorgspoor is om vroegtijdig burgers en regionale overheden te betrekken bij eventuele lasten van het mijnbouwinitiatief, in dit geval de injectie van productiewater in de diepe ondergrond.³ Met behulp van het bijdragespoor wil de overheid “de lusten [...] van mijnbouwactiviteiten anders verdelen, zodat bijvoorbeeld de baten uit activiteiten die van nationaal of economisch belang zijn, deels terugvloeien naar de regio waar de activiteiten plaatsvinden.”⁴ Bij het bijdragespoor gaat het er dus om te bekijken of en hoe een deel van de olieopbrengsten beschikbaar kunnen komen voor het gebied en om de vraag hoe, aan wie en waaraan de middelen worden besteed.⁵ Het vergunningenspoor ten slotte gaat over de af te geven vergunningen voor het mijnbouwinitiatief, hetgeen volgens daarvoor vastgestelde wettelijke kaders verloopt. Het was van meet af aan de bedoeling dat de sporen gescheiden zouden blijven.

In dit rapport geven we een beschrijving van gebeurtenissen rondom het gebiedsproces in Schoonebeek. Aan de hand van interviews en documentatie reflecteren we op de gang van zaken zoals die zich

rondom de plannen voor de waterinjectie in Schoonebeek afspeelde. De opdracht was de evaluatie te beperken tot het ontzorgspoor. Echter, de beoogde scheiding der sporen bleek voor sommigen niet goed houdbaar, waardoor ook wij soms ingaan op het bijdragen- en vergunningenspoor.

Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is bij te dragen aan een dieper inzicht in de mogelijkheden en beperkingen van gebiedsprocessen in de context van geplande grootschalige mijnbouwactiviteiten. Om dat doel te realiseren proberen we lessen te trekken uit de casus Schoonebeek. En om dat te kunnen doen bestuderen we het proces door te zoeken naar overeenkomsten en discrepanties tussen de verwachtingen die verschillende partijen hadden (of kregen) ten aanzien van het ontzorgspoor en de opbrengsten die het opleverde.

Daarnaast relateren we de bevindingen uit Schoonebeek aan andere participatie- en omgevingstrajecten, met een speciaal oog voor de gebiedsprocessen in Ternaard en in Grijpskerk en Norg.

Eindresultaat

Vanuit het diepere inzicht in het gebiedsproces in Schoonebeek ontwikkelen we aanbevelingen voor een procesbeschrijving voor toekomstige gebiedsprocessen ten behoeve van mijnbouwactiviteiten.

³ Brief van Staatssecretaris Vijlbrief aan de Tweede Kamer, Kst 32849, nr. 239

⁴ Kst 32849, nr. 214

⁵ Cf. De Gemeynt en Stelpstra advies (2024). *Het Bijdragespoor van de oliewinning Schoonebeek: Verslag van bevindingen van de verkenners*. Deventer: De Gemeynt BV

Om dit eindresultaat te realiseren hebben we de volgende vier (sub)doelen geformuleerd:

1. Het beschrijven van de context waarbinnen het gebiedsproces in Schoonebeek zich afspeelde;
2. Het beschrijven van de opzet en uitvoering van het gebiedsproces in Schoonebeek in praktisch-uitvoerend zin;
3. Het inventariseren van de opbrengsten van het gebiedsproces in relatie tot de verwachtingen, inbreng en ervaringen van betrokkenen;
4. Het vergelijken van typen betrokkenen, te weten burgers (inwoners van Schoonebeek en omgeving), de regionale overheden (provincie, gemeenten en waterschap) en belanghebbenden, waaronder de operator (NAM).

Om deze doelstelling te realiseren beantwoorden we de volgende onderzoeksvragen:

1. Op welke manier is het gebiedsproces in Schoonebeek opgezet?
2. Hoe is het gebiedsproces in Schoonebeek (onderdeel 'ontzorgen') verlopen?
 - a. Welke verwachtingen koesterden betrokken partijen (ministerie, regionale overheid, operator, en andere belanghebbenden, waaronder burgers) qua proces en qua opbrengst?

b. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen binnen en tussen partijen ten aanzien van verwachtingen en uitkomsten?

3. Welke lessen kunnen hieruit worden geleerd, ook in vergelijking met andere vergelijkbare gebiedsprocessen?
4. Welke ervaringen, constatering en lessen dragen bij aan een bruikbare methodiek voor het optimaal inrichten van gebiedsprocessen bij toekomstige mijnbouwactiviteiten?
5. Hoe zou een dergelijke methodiek eruit kunnen zien en welke overwegingen spelen daarbij een rol?

Aanpak

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden bestudeerden we beschikbare (en beschikbaar gestelde) documentatie (waaronder presentaties en notulen van de bijeenkomsten die zijn gehouden) en hielden we circa 30 interviews met burgers en stakeholders in de regio, alsook enkele korte gesprekken met mensen buiten/op straat. Er is gesproken met een vertegenwoordiger van de operator (NAM), met de betrokken gemeenten, de provincie en met het waterschap, vijf gesprekken in totaal. Ook is er gesproken met vijf mensen bij het ministerie van EZK die destijds direct bij het gebiedsproces betrokken waren. Aan de hand hiervan kijken we zowel naar de (beoogde) opzet, als naar de manier waarop uitvoering is gegeven aan het gebiedsproces in Schoonebeek.

Bij de interviews hebben we zowel het plan als het proces aan bod laten komen. In bijlage 3 is de gebruikte interviewleidraad opgenomen. Het gaat enerzijds om de verwachtingen, om hoe zou het moeten gaan, en

ook wat het, qua proces, zou moeten kunnen opleveren. Anderzijds ook: hoe is het verlopen, waarom liep het zoals het liep, en hoe is dat ervaren? Belangrijk is de vraag of mensen zich gehoord en begrepen voelen en wat zij denken dat er met hun inbreng is gedaan.

De interviews kenden in beginsel een semi-gestructureerde vorm. In een aantal gevallen echter veranderde dit in een meer open vorm. Van de interviews is een verslag gemaakt, dat desgewenst door betrokkenen kon worden gecontroleerd op eventuele feitelijke onjuistheden. De interviews vonden op vertrouwelijke basis plaats. Er worden geen tot personen herleidbare citaten uit de interviews gebruikt in de rapportage. Namen worden niet genoemd, tenzij die in openbare notulen ook voor iedereen te vinden zijn.

Leeswijzer

In het hiernavolgende hoofdstuk schetsen we de historische context van Schoonebeek. Wat betekende het voor Schoonebeek, de omgeving en de mensen om 'een oliedorp' te zijn? Welke rol speelde de NAM van oudsher? En wat was in grote lijnen de politieke context daarbij?

Dan, in hoofdstuk drie, bespreken we wat bekend is uit wetenschappelijke literatuur over gebiedsprocessen. Vervolgens kijken we naar het gebiedsproces in Ternaard en Grijpskerk/Norg, die immers voorafgingen aan, en deels tot voorbeeld strekten voor het gebiedsproces in Schoonebeek. We doen dit aan de hand van bestaande documentatie. Daarna schetsen we de opzet en uitgangspunten van het gebiedsproces in Schoonebeek (onderzoeksvraag 1): hoe werden die gepresenteerd en wat voor

gevolgen had dat voor de verwachtingen bij de deelnemers aan het gebiedsproces (onderzoeksvraag 2)?

Hoofdstuk vier concentreert zich op de manier waarop het gebiedsproces verliep (onderzoeksvraag 2) voor zover het de ervaringen betreft van de inwoners van Schoonebeek (grotendeels ook actieve deelnemers aan het gebiedsproces) die we voor het onderzoek hebben gesproken. Het vertrouwen in het proces, maar ook in dat van sommige van de deelnemers van dat proces is daarbij een belangrijk onderwerp. Door soms dicht op de letterlijke uitspraken van inwoners te blijven – met expliciete toestemming van hen daarvoor - hebben we de lading (en emotie soms) die eraan verbonden raakte duidelijk kunnen maken.

Hoofdstuk vijf bespreekt de gebeurtenissen hoofdzakelijk vanuit het perspectief van professioneel betrokkenen. Doel daarvan is een vergelijking te kunnen maken tussen de verwachtingen en opbrengsten van de inwoners enerzijds en de overige stakeholders anderzijds. We sluiten het hoofdstuk af met de lessen die we trekken uit de evaluatie (onderzoeksvraag 3).

Dan in hoofdstuk zes veralgemeniseren we de 'lessen' uit de Schoonebeekse casus en komen tot aanbevelingen voor een methodiek die breed toepasbaar zou moeten zijn (onderzoeksvragen 4 en 5).

Om de gebeurtenissen goed in de tijd te kunnen plaatsen, hebben we twee tijdlijnen gemaakt. Eén voor alle relevante gebeurtenissen rondom de ontzorgtafel (bijlage 1) en één met de meest relevante Kamerstukken en politie-relevante gebeurtenissen (bijlage 2).

H2 Historische context

Om het gebiedsproces in Schoonebeek goed te kunnen begrijpen, geven we een historische schets van 'oliedorp' Schoonebeek. Te beginnen bij de olievondst in 1943.

De vondst van olie in 1943

Het zwarte goud van Schoonebeek

Schoonebeek en oliewinning zijn al decennia lang onlosmakelijk met elkaar verbonden. In 1943 werd er het eerste olieveld ontdekt. Vier jaar later, bewust na de Duitse capitulatie, werd begonnen met de oliewinning door de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM). Het olieveld Schoonebeek is het op één na grootste olieveld van West-Europa, met een inhoud van circa 160 miljoen m³ olie, wat overeenkomt met circa een miljard vaten.

Hiervan zijn tot 1996 250 miljoen vaten geproduceerd. De olie in Schoonebeek is stroperig en taai, wat op den duur te veel kosten voor de winning met zich meebracht. In 1996 werd daarom besloten te stoppen met de winning, het was volgens de NAM niet meer economisch verantwoord mogelijk. Onder andere door nieuwe en innovatieve technieken kon de oliewinning in 2011 worden herstart.

Destijds zat er bij Schoonebeek nog voor 750 miljoen vaten in de grond. De NAM denkt hiervan nog 120 miljoen vaten te kunnen winnen.

Oliewinning

Om de aardolie naar boven te krijgen, werden vroeger jaknikkers ingezet. Daarmee wordt het bovengrondse deel van de pomp bedoeld die de olie uit de grond oppompt. Enkele van deze 'jaknikkers' zijn nog te zien in Schoonebeek en omgeving. Ze staan symbool voor de oliewinning in het gebied. Tegenwoordig gebruikt de NAM grote hoogrendementspompen. Door stoom toe te voegen aan de olie in de ondergrond, wordt de olie meer vloeibaar. Daardoor kan de olie makkelijker worden opgepompt.

Deze techniek is goed zichtbaar in Schoonebeek, door de vele donkergroene buizen boven de grond. De meeste daarvan worden gebruikt voor stoomtransport van de waterkrachtcentrale aan de Kanaalweg naar de olieputten.

Bij de winning van aardolie komt water uit de diepe ondergrond mee naar de oppervlakte. Iets wat ook gebeurt, maar in mindere mate, bij de winning van aardgas. Het water dat mee naar boven komt wordt ook wel productiewater genoemd. De olie en het gas worden boven de grond van het water gescheiden.

Het water gaat vervolgens weer terug de diepe ondergrond in, de waterinjectie. Voorheen werd het productiewater van de oliewinning in Schoonebeek in Twente in de grond geïnjecteerd. De oliewinning in Schoonebeek kwam in 2021 stil te liggen omdat dit productiewater te veel chemische stoffen bevatte. Sindsdien is er intensief gesproken om

het productiewater niet meer in Twente, maar in Drenthe nabij de oliewinning te injecteren in een gasveld. Vanuit die insteek is het gebiedsproces gestart in Schoonebeek. In juni 2024 heeft staatssecretaris Vijlbrief een ontwerpbesluit voor de hervatting van de oliewinning genomen.⁶

De NAM en Schoonebeek

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog was Schoonebeek een geïsoleerd en onderontwikkeld dorp. Een dorp met een slechte infrastructuur, met onverharde wegen die vaak onbegaanbaar waren en met slechte huisvesting. Basisvoorzieningen zoals drinkwater en medische zorg ontbraken vrijwel volledig. De werkgelegenheid was laag, vooral door het einde van de turfgraverij en de mechanisatie van de landbouw.

De komst van de NAM in de jaren vijftig bracht een enorme verandering teweeg. De oliewinning zorgde voor werkgelegenheid, economische groei en verbeterde infrastructuur. Er werden nieuwe wegen aangelegd, de gemeente ontving speciale uitkeringen van het Rijk, waardoor grote plannen gerealiseerd konden worden. De werkgelegenheid nam toe, met veel inwoners die werk vonden bij de aanleg van oliespoorlijnen, boortorens en het vervoer van materialen.

Voorzieningen en welvaart

Dankzij de oliewinning stegen de openbare voorzieningen naar grote hoogten voor een dorp van deze omvang. Schoonebeek kreeg een sporthal, een openbare bibliotheek, een eigen school voor voortgezet

onderwijs en een overdekt zwembad, waar kinderen van werknemers van de NAM gratis gebruik van konden maken.

De rijkdom die de oliewinning bracht, maakte Schoonebeek begin jaren zestig tot een van de rijkste gemeenten van Nederland.

Sociale veranderingen

De komst van nieuwe bewoners met andere levenswijzen zorgde voor sociale veranderingen. Sport, voorheen onbekend in het traditionele boerendorp, werd populair. De voetbalvereniging v.v. Minjak werd opgericht en later opengesteld voor alle inwoners

De snelle bevolkingsgroei na de oorlog leidde tot een grote vraag naar woningen. De NAM speelde een cruciale rol in de bouw van nieuwe woningen, waardoor het woningbestand aanzienlijk toenam.

Door al deze ontwikkelingen genoot de NAM groot vertrouwen in Schoonebeek. Vertrouwen dat in de afgelopen 15 jaar een andere dynamiek heeft gekregen, onder andere door de gebeurtenissen in Groningen en een andere kijk op gas- en oliewinning in het algemeen.

⁶ Staatssecretaris: Oliewinning Schoonebeek kan worden hervat | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl

H3 Opzet gebiedsproces

In dit hoofdstuk schetsen we de opzet van het gebiedsproces in Schoonebeek en welke rol de voorloper daarvan, het gebiedsproces in Ternaard, heeft gehad. We gaan in op de eerste onderzoeksvragen, namelijk die naar de opzet van het gebiedsproces en naar de verwachtingen die er bij de diverse partijen waren over wat het gebiedsproces zou moeten inhouden, betekenen en opleveren. Hieraan voorafgaand geven we een schets van wat bekend is uit literatuur over gebiedsprocessen en compensatieregelingen voor geplande mijnbouw.

⁷ Cf. Moors, H. & J. Stans (2025). *Een geschenk voor de democratie? Perspectieven op de ontwikkeling van burgerberaden*. Den Haag: Boom.

⁸ Er worden drie soorten burgerparticipatie onderscheiden: raadplegingen, deliberaties en beraden (WRR, 2023: *Rechtvaardigheid in klimaatbeleid*.) Welke het meest geschikt is, is afhankelijk van het te bereiken doel.

⁹ Cf. Rovers, E. (2022). *Nu is het aan ons. Oproep tot echte democratie*. De Correspondent.

Gebiedsprocessen

Burgerparticipatie heeft de afgelopen decennia steeds meer vaste voet aan de grond gekregen, ook in Nederland. Sinds de koning in de troonrede van 2013 sprak van 'de participatiesamenleving' zijn gebiedsprocessen en burgerberaden al lang geen bijzonderheden meer.⁷ Binnen de Omgevingswet is participatie zelfs verplicht. Gebiedsprocessen, of omgevingstrajecten, zoals ze ook wel worden genoemd, zijn een bijzondere vorm van deliberatieve participatie⁸, zeker als het om geplande mijnbouw gaat. Het gaat daarbij immers niet alleen om veranderingen in een bepaald, afgebakend zichtbaar gebied, maar ook om ingrepen in de diepe ondergrond, met mogelijk onzichtbare gevolgen.

Burgerparticipatie als nieuwe vorm van democratie wordt vaak gezien als welkome aanvulling op de bestaande representatieve democratie⁹, maar kent ook risico's. Zo schrijft Bleijenberg in een proefschrift over lokale participatieprocessen: "Duidelijk is wel dat participatieprocessen niet altijd succesvol verlopen. [...] Met enige regelmaat worden voorbeelden van vastgelopen participatieprocessen breed uitgemeten in lokale media."¹⁰ Swankhuisen & Pol (2002) wijzen erop dat bepaalde groepsdynamieken ervoor kunnen zorgen dat bijeenkomsten 'uit de hand lopen'.¹¹

¹⁰ Bleijenberg, C. (2021). *In gesprek of uitgepraat? Over de betekenis van gesprekken voor het verloop van lokale participatieprocessen*. Proefschrift. Radboud Universiteit Nijmegen.

¹¹ Swankhuisen, C., & B. Pol (2002). Wie draagvlak zoekt, zal weerstand oogsten – de paradox van de informatiebijeenkomst. *Holland Management Review* 85, 66-69.

Bleijenberg (2021): "Samengevat is er een breed scala aan factoren samenhangend met de *context*, het *ontwerp* en het *verloop* van een participatieproces, dat een rol speelt in het succes of falen ervan. [...] Het lijkt er op dat jarenlang experimenteren met participatie en onderzoek wel inzicht heeft opgeleverd in *hoe* deze factoren een rol spelen, maar vooralsnog niet heeft geholpen bij het oplossen van de problemen met burgerparticipatie in de praktijk. Participatie draagt niet altijd bij aan de kwaliteit van beleid en draagvlak hiervoor. In plaats daarvan is uitsluiting van groepen burgers en weerstand bij participanten regelmatig het onbedoelde gevolg." (p.23). Zo geldt ten aanzien van het aspect *context* dat overheden vooraf goed naar zichzelf moeten kijken wat zij gegeven hun wettelijke mogelijkheden, maar ook gezien hun interne besluitvormingscultuur, wel en niet kunnen doen met uitkomsten van het participatieproces.

Ten aanzien van het *ontwerp* is het van het belang dat goed wordt nagedacht over welke burgers worden gevraagd om te participeren en ook wie uiteindelijk participeert. Een representatieve groep deelnemers¹² geldt als voorwaarde voor de legitimiteit van de uitkomsten van participatie. Als groepen burgers ontbreken, bijvoorbeeld de zogenoemde *silent majority*, kan dit het participatieproces bemoeilijken. (Bleijenberg, 2021, p. 21).

Ten aanzien van het *verloop* ten slotte is het van belang dat participanten allen in dezelfde mate toegang hebben tot inhoudelijke informatie. Daarnaast is informatie over het doel van het

participatieproces en de besluitvorming belangrijk, alsook de ruimte die er is voor participanten om invloed uit te oefenen.

Verder bestaat het risico dat er tijdens het verloop selectief wordt geluisterd. "Vaak staat het streven naar consensus tussen participanten centraal in participatieprocessen. Consensus wordt dan een doel op zich vanuit de gedachte dat dit een belangrijke voorwaarde is om tot oplossingen te komen en draagvlak hiervoor te creëren." (ibid. p.25).

Dit kan ertoe leiden, aldus Bleijenberg, dat sommige burgers afzien van verdere participatie waardoor hun inbreng verloren gaat.

Dit alles heeft weer te maken met de verwachtingen die burgers, ondernemers en overheden hebben van het participatieproces. "Zo zouden burgers verwachten dat er ruimte is om invloed uit te oefenen en zijn ambtenaren tevreden wanneer een participatieproces een paar goede ideeën oplevert." (ibid. p.27).

Bleijenberg (2021) concludeert: "De resultaten van deze [haar] studie laten zien dat, wanneer participanten spreken over hun verwachtingen en ervaringen, de behoefte [...] serieus genomen te worden centraal staat. Dit vraagt om het ontwerpen van een rechtvaardig participatieproces" (p. 145). Ze stelt verder "dat waardering voor verschillende perspectieven cruciaal is. Dit houdt in dat ambtenaren afwijkende en kritische inbreng van burgers erkennen en de waarde hiervan inzien voor het participatieproces." (p.139) Het betekent ook dat ernaar gestreefd moet worden om "zoveel mogelijk verschillende

¹² Representativiteit kent verscheidene vormen. Het kan gaan om demografische representativiteit, om inclusiviteit, maar ook om een inhoudelijke vertegenwoordiging. Dat wil zeggen dat er voor elk te bespreken

(sub)onderwerp belanghebbenden aanwezig zijn die hun standpunten naar voren kunnen en willen brengen. Hier wordt met name op die laatste vorm gedoeld.

perspectieven op een vraagstuk” in het gesprek te betrekken. En dat betekent weer dat “wanneer bepaalde groepen betrokkenen een uitnodiging afslaan er extra inspanningen nodig zijn om deze burgers alsnog aan tafel te krijgen.”(p.145)

Samenvattend kunnen we stellen dat de volgende aspecten van wezenlijk belang zijn voor een goed participatieproces:

- Heldere doelstelling en transparante informatieverstrekking;
- Een duidelijk mandaat voor de deelnemers;
- Duidelijkheid over wat er met de uitkomsten gedaan wordt (en wat niet);
- Representatieve vertegenwoordiging van deelnemers;
- Goede (onafhankelijke) gespreksleiding zodat gesprekken niet ontsporen of polariseren en iedereen gehoord kan worden.¹³

Wordt aan één of meerdere van deze voorwaarden niet of onvoldoende voldaan dan bestaat het risico op schijnparticipatie: burgers krijgen dan het gevoel niet serieus genomen te worden.

Procedurele rechtvaardigheid

Het gevoel serieus genomen te worden, is een kernelement van de zogeheten procedurele rechtvaardigheid.¹⁴ Procedurele rechtvaardigheid gaat over de wijze waarop een proces is verlopen. Vragen die daarbij aan de orde komen, zijn of het proces eerlijk is verlopen, of alle relevante partijen zijn gehoord, en of dat op een

respectvolle manier is gebeurd. Procedurele rechtvaardigheid kent vier dimensies (zie ook Bleijenberg, 2021):

Respect – de ervaring van participanten dat er op een beleefde en respectvolle manier met hen is omgegaan;

Voice – de ervaring van participanten dat er voldoende ruimte was om hun mening te geven en dat er serieus naar geluisterd is;

Explanation – de ervaring van participanten dat er voldoende en open verantwoording wordt afgelegd over de totstandkoming van de uitkomst, i.e. een heldere uiteenzetting over de inrichting van het participatieproces;

Competence & integrity – de ervaring van participanten dat ambtenaren (en andere professionals) deskundig en integer zijn.

Ervaren procedurele rechtvaardigheid van een proces leidt vaak tot aanvaarding van de uitkomsten ervan, ook als men het er misschien zelf niet (helemaal) mee eens is (cf. WRR, 2023).

Compensatie voor geplande mijnbouw

Mijnbouw ligt gevoelig in Nederland. De overheid zet in op duurzame energie. En na de gebeurtenissen in Groningen spreekt gaswinning op zijn zachtst gezegd niet meer vanzelf. Niet voor niets werd het credo in de contourennota van de nieuwe Mijnbouwwet ten aanzien van het

¹³ De WRR komt haar rapport *Rechtvaardigheid in klimaatbeleid* (2023) op pagina 116 tot een vergelijkbare slotsom. Belangrijk voor succes zijn: inclusiviteit en representativiteit; gelijke toegang tot informatie en middelen; consultatie door de tijd heen; duidelijke afbakening en politieke inbedding van de uitkomsten.

¹⁴ Lind, E.A., & T.R. Tyler (1988). *The social psychology of procedural justice*. New York: Plenum.

delven van fossiele brandstoffen niet langer een “Ja, mits...” , maar een “Nee, tenzij...”

Mede vanuit die optiek lijkt het *fair* om de lokale bevolking, de mensen dus die op of vlakbij een wingebied wonen, te laten delen in de opbrengsten. Schade van bodemdaling bijvoorbeeld of aardbevingen worden sowieso gecompenseerd, maar nieuw is dat er ook in de financiële baten kan worden gedeeld. Op welke manieren precies dat kan gebeuren, is onlangs onderzocht door Rebel Group in opdracht van het ministerie van EZK.¹⁵ Rebel Group onderscheidt zeven manieren, die allemaal zo hun voor- en nadelen hebben en waarvan er niet één uitspringt als ‘de beste’. In bijvoorbeeld Noorwegen, Denemarken en Duitsland bestaan al langer compensatieregelingen voor mijnbouwprojecten. Na het rapport van Rebelgroup gaf het huidige ministerie van KGG aan Berenschot de opdracht te zoeken naar wat een rechtvaardige batenverdeling van opbrengsten van de mijnbouw zou kunnen zijn.¹⁶ Berenschot concludeert onder meer dat bepaalde (met name juridische) aspecten van een goed verdeelmodel “zeer complex zijn om te concretiseren”. In Ternaard en Grijpskerk/Norg, en later ook in Schoonebeek, is geprobeerd vorm te geven aan een compensatieregeling binnen het gebiedsproces.

¹⁵ Rebel Group (2023). *Onderzoek lustenverdeling mijnbouw. Onderzoek naar verschillende modellen om opbrengsten/lusten van mijnbouwactiviteit anders te verdelen en besteden om deze meer te laten landen in de lokale omgeving waar de mijnbouwactiviteiten plaatsvinden*. Rotterdam: Rebel Group

¹⁶ ¹⁶ Cf. Arnoldus, P., W. Verbeek, J. Boot, I. de Boer & M. Rolloos (2025). *Rechtvaardige batenverdeling van de mijnbouw*. Utrecht: Berenschot

De casus Ternaard

In Nederland is in Ternaard in 2016 door de NAM, het ministerie van EZK en de lokale overheden samen voor het eerst een pilot uitgevoerd met een omgevingsproces¹⁷ en een compensatieregeling rondom de geplande mijnbouw aldaar. Naast een zogeheten ontzorgspoor werd in 2019 daartoe ook een ‘investeringsagenda’ op touw gezet waarin circa 60 miljoen euro kon worden gestort als de geplande gaswinning zou doorgaan en winstgevend zou zijn. De overheden hebben de investeringsagenda samen met bewoners en belanghebbenden opgesteld. Dit proces werd begeleid door het Friese bedrijf Partoer.¹⁸

Gas wordt er tot op de dag van vandaag echter niet gewonnen in Ternaard. Het besluit werd door het toenmalige ministerie van EZK steeds uitgesteld. De NAM heeft na enkele rechtszaken uiteindelijk via de Raad van State afgedwongen dat het ministerie voor 1 januari 2025 een beslissing zou nemen. De minister van KGG besloot echter het besluit nog een half jaar uit te stellen met als reden dat “het maatschappelijke en politieke draagvlak niet breed aanwezig is”.¹⁹ In een Kamerbrief naar aanleiding van een motie uit de Tweede Kamer stelt de staatssecretaris van LVVN dat het kabinet “gegeven de

¹⁷ In veel documentatie over het gebiedsproces in Ternaard wordt gesproken over een ‘omgevingsproces’. Wij nemen die term over omdat er citaten uit de documentatie worden overgenomen. Er wordt hetzelfde mee bedoeld als een gebiedsproces.

¹⁸ <https://indd.adobe.com/view/fde6a9df-93bd-410b-964a-a74a98814c55>

¹⁹ <https://www.nu.nl/politiek/6338031/kabinet-stelt-besluit-over-gaswinning-onder-waddenzee-bij-ternaard-uit.html>

omstandigheden liever geen nieuwe gaswinning wil onder de Waddenzee”.²⁰

Het gebiedsproces in Ternaard wordt door geïnterviewde professioneel betrokkenen uit onderhavig onderzoek niettemin als ‘geslaagd’ bestempeld. Belangrijk daarbij is dat al vroeg in het traject het gesprek met de bewoners werd aangegaan. Dat gebeurde door middel van een vooronderzoek, uitgevoerd door De Gemeynt Coöperatie en gepresenteerd in april 2018 aan het bestuurlijk overleg tussen Provincie Fryslân, Wetterskip, gemeente Dongeradeel (toen nog, nu de gemeente Noardeast-Fryslân), het ministerie van EZK en de NAM.²¹

De Gemeynt had daarvoor met “tientallen belanghebbenden” gesproken over de toekomstkansen voor de regio en over “nut en noodzaak” van gaswinning rondom Ternaard. Op die manier was op voorhand duidelijk welke kwesties burgers aan de orde zouden willen stellen en kon er rekening mee worden gehouden alle stemmen dienaangaande te laten horen. Zoals we eerder zagen een belangrijke voorwaarde voor een succesvol participatietraject.

Op 11 maart 2019 startte het ontzorgspoor met een viertal bijeenkomsten. In november 2019 werden alle inwoners van Ternaard, Wierum en omgeving door de gemeente Noardeast-Fryslân uitgenodigd om de uitkomsten te vernemen. Hiermee werd gezorgd

voor een gelijke informatiepositie van zoveel mogelijk in- en omwonenden.

Interessant is te weten dat de lokale overheid in Ternaard *tegen* gaswinning is in het gebied. De toenmalige burgemeester zei daarover:

“Het Omgevingsproces hebben wij altijd los gezien van ons standpunt over gaswinning, wij waren, zijn en blijven tegen de gaswinning bij Ternaard. We begrijpen ook dat alleen de minister daar beslissingen over neemt. We hebben daarom samen met de Friese overheden een manifest opgesteld waarin wij de zorgen over mijnbouw hebben geuit. Dat manifest is de leidraad geweest voor de gemeente, de provincie en het waterschap om deel te willen nemen aan het omgevingsproces.”²²

Maar, zoals een van de geïnterviewden uit onderhavig onderzoek opmerkt, de rollen waren steeds goed en duidelijk verdeeld in Ternaard. Zo waren er “expertsessies” en “dorpensessies” naast nog werkgroepen. Inwoners en belanghebbenden werden expliciet als “verantwoordelijken” benoemd voor het ontzorgspoor en de investeringsagenda. Duidelijk was ook dat het aan de minister was, en alleen aan deze, om een besluit te nemen over het al dan niet winnen van gas.

Een investeringsagenda of bijdragespoor lijkt, zoals ook de Rebel Group concludeert, een goed idee dat past in het huidige tijdsgewricht. De

²⁰ <https://open.overheid.nl/documenten/3bf7e610-fc5f-4f8c-831d-1doagf37doef/file>

²¹ De Gemeynt (2018). *Verkenning Omgevingsproces Ternaard. Eindrapport*. Klarenbeek: De Gemeynt ua. https://cdn.prod.website-files.com/5f3afd763fbf08ae798fbd7/5f579af369873of98cbc322d_Eindrapport%20final%2015062018.pdf

²² <https://www.noardeast-fryslan.nl/bijdrage-uit-gaswinning-voor-versterking-noardeast-fryslan>

vraag is natuurlijk wel of de lokale bevolking niet alleen bij nieuw geplande mijnbouw zou moeten kunnen meeprofiteren van de opbrengsten, maar ook bij bestaande. Dat is een ingewikkelde kwestie, want, zoals ook enkele geïnterviewden van het ministerie van EZK aangeven, het kan leiden tot “een wildgroei aan lokale vergoedingen” voor allerlei activiteiten in de diepe ondergrond die de overheid in het landsbrede publieke belang neemt. Daarbij zijn olie- en gaswinning lucratieve activiteiten, maar bijvoorbeeld CO₂-opslag en geothermie zijn dat niet of veel minder. De vraag ligt voor, aldus één van de geïnterviewden, of inwoners rondom een bedrijf als Tata steel niet ook gecompenseerd zouden moeten worden voor de roet die daar in tuinen van omwonenden neerdaalt, als je consequent wilt zijn.

De casus Grijpskerk en Norg

Min of meer gelijktijdig met Schoonebeek werd er in mei 2022 in het Groningse Grijpskerk en Drentse Norg nog een gebiedsproces gestart. Het Omgevingstraject Grijpskerk/Norg is een initiatief van de gemeenten Noordenveld en Westerkwartier, het Ministerie van EZK en de NAM. Het traject werd opgezet om met omwonenden en belanghebbenden in gesprek te gaan over de veranderingen in het gebruik van de gasopslagen in Grijpskerk en Norg. Onderdeel van die veranderingen zou de mogelijke winning van zogeheten kussengas kunnen zijn.²³ Daarnaast werd er besproken hoe een deel van de opbrengsten van het veranderde gebruik van de gasopslagen kon worden geïnvesteerd in de omgeving.

²³ Kussengas is gas dat wordt gebruikt in een gasopslag om voldoende druk op het veld te houden.

Het traject kent eveneens drie sporen, maar de opzet wijkt iets af van die van Ternaard en Schoonebeek. Zo is er sprake van een aanpak waarbij drie groepen nauw met elkaar samenwerken:

1. **Omgevingstafels:** Deze tafels bestaan uit inwoners van de omliggende dorpen en vertegenwoordigers van belangenorganisaties, ondernemersverenigingen en kennisorganisaties. Zij brengen de zorgen en wensen van de gemeenschap naar voren.
2. **Werkgroep:** Deze groep bestaat uit vertegenwoordigers van de vier samenwerkende organisaties (de gemeenten Noordenveld en Westerkwartier, het Ministerie van EZK en de NAM). Zij bereiden de omgevingstafels en de stuurgroep inhoudelijk voor en werken onderwerpen uit.
3. **Stuurgroep:** Deze groep neemt de uiteindelijke beslissingen en zorgt voor de terugkoppeling naar de omgevingstafels. Ook leggen zij bepaalde onderwerpen en vragen voor aan de omgevingstafels.

De communicatie binnen het traject verliep via de omgevingstafels, waar inwoners en belanghebbenden hun input konden geven. Deze input werd vervolgens door de werkgroep verwerkt en voorgelegd aan de stuurgroep. Een procesbegeleider zorgde ervoor dat het proces correct verliep en dat de verschillende belangen werden meegewogen. De rollen van de omgevingstafels waren zodoende: informierend (delen van kennis en informatie), signalerend (onder de aandacht brengen van

signalen uit de omgeving), reflecterend (reflecteren op voorstellen van de werkgroep) en adviserend (adviseren van de stuurgroep over uitgewerkte voorstellen).

Het omgevingstraject in Norg is geëvalueerd door de Hanzehogeschool in Groningen.²⁴

Van Ternaard en Grijskerk/Norg naar Schoonebeek

Na vele jaren van succesvolle oliewinning uit het Schoonebeekse veld werd de olie te dik en stroperig om 'zomaar' uit de grond op te pompen. Er moest heet water (stoom) bij worden gebruikt om de olie te verdunnen. Bij het oppompen van de olie komt dat water mee naar boven. Na het scheiden van de olie en het water, wordt het productiewater, zoals ook eerder beschreven, terug de grond in gepompt. Dat gebeurde in lege gasvelden in Twente.

In Twente bestond het nodige verzet tegen het 'giftige afvalwater', zoals de Stichting Stop Afvalwater Twente het noemt. En ook de staatssecretaris wilde de injectie in Twente beëindigen. Zeker nadat er een lek in één van de injectiebuizen was geconstateerd.

Toen de NAM een vergunning aanvraag bij het ministerie van EZK om het productiewater dat bij de oliewinning vrijkomt ook in Drentse lege gasvelden te kunnen injecteren, besloot het ministerie om ook in

Schoonebeek een gebiedsproces te starten. Naar het model van Ternaard werd daar in 2022 in Schoonebeek mee gestart.

Ternaard is om veel redenen echter lastig te vergelijken met Schoonebeek. In de eerste plaats gaat het in Ternaard om het starten van nieuwe mijnbouw, terwijl het in Schoonebeek gaat om het hervatten van bestaande mijnbouw op basis van bestaande vergunningen daarvoor. Schoonebeek is zoals eerder geschetst al vele tientallen jaren vertrouwd met oliewinning en heeft daar indirect ook van geprofiteerd door bijvoorbeeld werkgelegenheid en infrastructurele projecten die door de operator (NAM) werden ondernomen.

Een ander verschil is dat het bij het gebiedsproces in Schoonebeek gaat om het injecteren van 'productiewater' en niet om de oliewinning zelf. Althans, die stond niet ter discussie. Het gaat om de vraag waar en hoe het productiewater moest worden geloosd. Dat is een tamelijk technische en ingewikkelde aangelegenheid²⁵, maar wel ook één die, aldus geïnterviewde professioneel betrokkenen, als 'bekend' en 'veilig' te boek staat.

Een derde verschil is dat het voor de inwoners van Ternaard klip en klaar was dat het de minister was die een besluit zou nemen over de gaswinning en dat dat niet aan de inwoners of de lokale overheden was. In Schoonebeek zou de staatssecretaris op de allereerste informatieavond die werd gehouden over de plannen hebben gezegd dat als zou blijken dat de inwoners niet wilden dat het productiewater in

²⁴ Wiekens, C. & W. Lamain (2024). *Evaluatie en advies omgevingstraject Norg*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen.

²⁵ Zo lag de vraag voor of het productiewater gezuiverd moest worden of niet, of het wel in de diepe ondergrond geïnjecteerd moest worden of niet, wat voor materialen er voor de aan- en afvoerbuizen moesten worden

gebruikt, of er nieuwe putten voor moesten worden geslagen of niet, waar het water vandaan moest komen, wat voor mijnbouwhulpstoffen er moesten worden gebruikt, etc.

de diepe ondergrond geïnjecteerd zou worden, het dan niet zou doorgaan.²⁶ En dat zou dan ook kunnen betekenen dat de oliewinning niet hervat zou kunnen worden. Waar de mensen in en rondom Ternaard nog steeds niet weten of er naar gas geboord gaat worden of niet, kregen de inwoners van Schoonebeek die duidelijkheid ogenschijnlijk meteen wel: “als jullie het niet willen, gebeurt het niet.”²⁷

De blauwdruk van Ternaard toegepast op Schoonebeek

Ondanks duidelijke verschillen tussen Ternaard en Schoonebeek werd de “mal van Ternaard” nagenoeg onveranderd toegepast op Schoonebeek. Ook nu zou er sprake zijn van drie sporen: een vergunningenspoor, een ontzorgspoor en een bijdragespoor. Het vergunningenspoor zou tussen EZK en de NAM blijven, het ontzorgspoor zou vooral bedoeld zijn voor de inwoners van Schoonebeek en omgeving en het lokale bestuur in samenwerking met de NAM zou zich buigen over het bijdragespoor. In plaats van te werken met een onafhankelijke voorzitter, nam EZK aanvankelijk het voorzitterschap op zich. Na de zesde bijeenkomst kwam er toch een onafhankelijke voorzitter.

Het dorp stelde zich welwillend maar ook enigszins afwachtend en wantrouwig op. Dat zou je onderdeel van de volksaard kunnen noemen, aldus één van de geïnterviewden, maar is ook een vaker voorkomend verschijnsel bij participatietrajecten (Bleijenberg, 2021). Op zichzelf was het voor veel inwoners van Schoonebeek merkwaardig te noemen dat waar oliewinning al zo lang zo gewoon was, en ook in het landschap zo

zichtbaar, er nu ‘ineens’ een gebiedsproces werd opgestart. Maar, zoals een geïnterviewde medewerker van de Rijkscoördinatieregeling het omschrijft: “Alles wat in de ondergrond gebeurt kan rekenen op weerstand. Mensen willen dat niet.”

Verwachtingen ten aanzien van het gebiedsproces in Schoonebeek

Het ministerie verwachtte dat mensen zorgen zouden kunnen hebben over de geplande waterinjectie door de NAM. En het ministerie vond dat de inwoners een compensatie moesten kunnen krijgen voor de ondervonden hinder van het feit dat er iets mis zou *kunnen* gaan, zoals één van de geïnterviewden het verwoordde.

De verwachting van het ministerie was dat met een gebiedsproces het volgende geregeld kon worden:

1. Ontzorgen van de inwoners door een afsprakenkader te maken tussen inwoners en de NAM
2. Compenseren van de inwoners door een vergoeding voor te stellen, als deel van de opbrengsten, en die lokaal te besteden.

²⁶ <https://stopafvalwaterschoonebeek.nl/2023/04/01/vijlbrief-als-er-geen-draagvlak-is-in-schoonebeek-gaat-het-niet-door/>

²⁷ <https://www.rtvddrenthe.nl/nieuws/15509095/stop-afvalwater-schoonebeek-we-worden-door-ez-en-de-nam-vermorzeld>

Op 12 mei 2022, de start van het gebiedsproces, hield het ministerie van EZK een presentatie voor de inwoners van Schoonebeek en omgeving. Daarin werden de volgende uitgangspunten genoemd²⁸:

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

Gebiedsproces I: uitgangspunten

1. Omwonenden en andere stakeholders participeren op de volgende niveau's: **informeren, raadplegen & adviseren.**
2. Samenwerking met provincie en gemeente, waterschap.
3. We adresseren ook de zorgen die vanuit Twente naar boven kwamen.
4. We geven ná elke bijeenkomst aan welke input we hebben opgehaald en later wat EZK ermee gaat doen/gedaan heeft.

Gebiedsproces II: uitgangspunten

- We gebruiken de uitkomsten (eind zomer) van de MKBA
- We gebruiken de uitkomsten van de evaluatie waterinjectie Twente
- We zullen proberen aan te sluiten bij activiteiten die stakeholders organiseren

Vervolgens werden er drie fasen benoemd:

Tijdslijn, fase 1

1. Op 12 Mei, vandaag, nemen we de regie over van de gemeenten (Emmen & Coevorden)
2. Juni, datum in overleg, openbare bijeenkomst voor Inwoners, NGO's, Bestuurders en andere belanghebbenden.
3. Parallel in Juni en eventueel doorlopend in Juli huiskamergesprekken
4. Alle bestaande en nieuwe informatie wordt beschikbaar gesteld via een goed toegankelijke website

Tijdslijn, fase 2

5. Met in acht neming van uitkomsten uit fase 1 richten we het proces gezamenlijk verder in.
6. Vanaf September kunnen de uitkomsten gewogen worden en gebruikt om te komen tot een voorkeursoptie voor de verwerking van het proceswater op locatie Schoonebeek.
7. Alle bestaande en nieuwe informatie wordt beschikbaar gesteld via een goed toegankelijke website.

Tijdslijn, fase 3

8. Met input van fase 2 nader in te vullen, waarbij:
 - a) Simultaan NAM kan starten met het voorbereiden van de benodigde vergunningaanvraag.
 - b) Door vanaf ongeveer Juni acties parallel te laten lopen kan er voldoende snelheid gemaakt worden.
9. Alle bestaande en nieuwe informatie wordt beschikbaar gesteld via een goed toegankelijke website.

Streven is om in het eerste kwartaal 2023 een besluit mogelijk te maken voor de Staatsecretaris.

Een aantal zaken valt op aan deze introductie.

²⁸ Alle relevante openbare informatie (presentaties, notulen, e.d.) over het gebiedsproces in Schoonebeek is hier te vinden: <https://mijnbouwvergunningen.nl/page/view/e94f76f1-4af9-4ab3-a255-8896d3a89979/schoonebeek-gebiedsproces>

1. Het wordt niet duidelijk gemaakt wat er van de “omwonenden en andere stakeholders” gevraagd wordt;
2. Het wordt niet duidelijk gemaakt wat het gebiedsproces moet opleveren, behalve “uitkomsten die gewogen kunnen worden”;
3. Ten onrechte wordt de indruk gewekt dat er sprake zou kunnen zijn van twee gebiedsprocessen (‘Gebiedsproces I’ en ‘Gebiedsproces II’);
4. Men wil “voldoende snelheid” houden (er wordt uitgegaan van een half jaar) “om een besluit mogelijk te maken” voor de staatssecretaris terwijl de NAM alvast kan starten met de vergunningsaanvraag;
5. EZK neemt de regie over van de betrokken gemeenten, maar wil ook “samenwerken met provincie en gemeente, waterschap”. Er wordt niet gezegd dat het ook met burgers wil samenwerken;
6. Er wordt drie keer vermeld dat alle bestaande en nieuwe informatie beschikbaar wordt gesteld via een goed toegankelijke website.

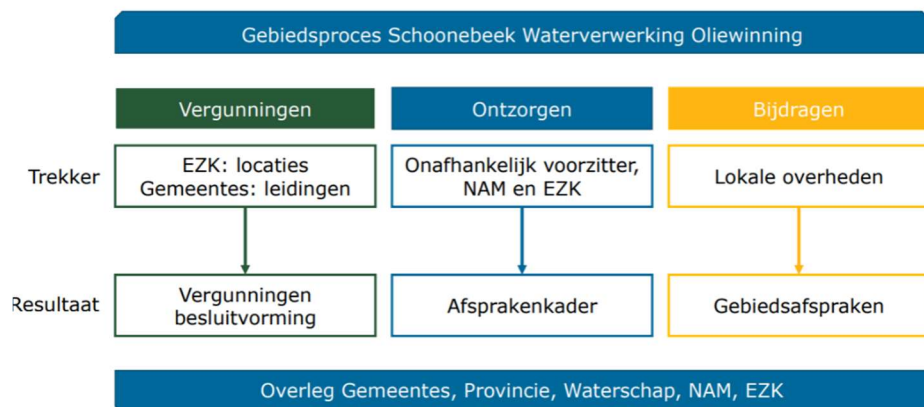
De presentatie hierboven wordt een aantal keren gegeven, namelijk op 12 mei, 22 juni en 6 juli 2022. Bij de laatste presentatie, op 6 juli dus, wordt er ook een overzicht getoond van de drie sporen en hun betekenis. Hierop is te zien dat het ontzorgspoor moest leiden tot een ‘afsprakenkader’ en het bijdragespoor tot ‘een investeringsagenda’.

Pijlers van het Gebiedsproces “Schoonebeek Olieproductiewater afhandeling” onder regie en voorzitterschap van EZK			
Pijler	Vergunningen	Ontzorgen	Bijdragen
Facilitatie	EZK (locaties) Gemeentes (leidingen)	EZK / NAM / ???	??? / Lokale Overheden
Deelnemers	- Lokale/regionale overheden - Belanghebbenden (individueel, groep, organisaties, etc) - Wettelijke adviseurs (SodM, waterschap, prov, gemeente, etc) - NAM	- Bewoners regio Schoonebeek - Lokale/regionale overheden - Belangenorganisaties (bv LTO) - Bedrijfsleven - etc	- Bewoners regio Schoonebeek - Overheden - Belangenorganisaties - Bedrijfsleven - Onderwijsinstellingen - NAM
Methode	Vergunningsprocedures: informatievoorziening, consultatie, aanvraag, inspraak, advisering en besluitvorming, bezwaar/beroep	“Ronde tafelsessies” Duidelijke agendering met mogelijke themas: zorgen, bodembeweging, toezicht, vergunningen informatievoorziening etc.	“Inventarisatie sessies” Duidelijke agendering met mogelijke themas: versterken economie, energietransitie, leefbaarheid etc.
Resultaat	Bestuursvorming Vergunningen Informatievoorziening: - EZK Website / Nieuwsbrieven - Informatiebijeenkomsten	Afsprakenkader - Uitvoeringsafspraken - Monitoring & Communicatie - Klankbordgroep	Investeringsagenda - Uitvoeringsagenda - Afspraken rollen en structuur - Concrete projecten & doelen

Later, op 8 februari 2023, als een groot deel van het gebiedsproces al achter de rug is (er hebben dan negen rondetafelsessies plaatsgevonden), vindt er weer een presentatie plaats van EZK. Een tijdslijn maakt duidelijk wat er al heeft plaatsgevonden:

12 mei	Start bijeenkomst	Gebiedsproces Schoonebeek waterverwerking oliewinning
9 juni	Geologie infoavond	TNO: Geologie van Nederland NAM: Geologie van Schoonebeek
29 juni	Info- en Vragenmarkt	Marktkramen en presentaties: NAM, RHDHV, SodM, KNMI, TNO, EZK aanmelding deelname gebiedsproces
juli 22 – feb 23 Rondetafelgesprekken		
Zorgen benoemen, bespreken, afspraken maken		
8 februari	Publieke infoavond	Voortgang Gebiedsproces, Afsprakenkader, Voornemen NAM

Een tabel toont de sporenstructuur:

En verderop in de presentatie worden de onderwerpen gepresenteerd van de 10 rondetafelgesprekken die waren voorzien:

1. Inventarisatie thema's en zorgpunten
2. NAM stappenplan, opzet en proces afsprakenkader
3. SodM: Handhaving en Controle, Afsprakenkader concept #1 Monitoring
4. Bodembeweging, presentatie Tcbb, NAM, KNMI
5. RHDHV: Waterbehandeling Schoonebeek, NAM: Geomechanica
6. NAM: Waterinjectie management plan, Afsprakenkader concept #2
7. NAM: Monitoring bodembeweging, injectie, Afsprakenkader concept #3,

8. Waterverwerking indikkingsvariant, Afsprakenkader concept #4
9. Afsprakenkader concept #5, convergentie naar finaal concept
10. Finaal concept afsprakenkader, convergentie naar ondertekening, operationalisering

Het was al duidelijk dat er een afsprakenkader moest komen van afspraken tussen bewoners en NAM. Nu ook dat er een 'klankbordgroep/stichting' zou moeten komen voor het "bewaken en uitvoeren van afspraken". Daarnaast zouden er binnen het bijdragespoor 'gebiedsafspraken' moeten komen, na een proces van 'verkennen' en 'onderhandelen'.

Voor de helderheid is in een bijlage bij dit rapport ook een tijdlijn opgenomen waarin de meest relevante politieke en contextuele gebeurtenissen bijeenkomsten zijn opgesomd.

De verwachtingen zijn dus bij alle betrokkenen deels *gaandeweg* ontstaan en bijgesteld. Het ministerie van EZK stelde zich aanvankelijk krachtig op, maar heeft uiteindelijk minder regie genomen dan aangekondigd. Het is de NAM geweest die uiteindelijk ook regie oppakte. We zullen dat verderop toelichten. De rol van de regionale overheden bleek marginaal te zijn. Zij werden in een 'tweede ring' geplaatst bij de rondetafelgesprekken, met als belangrijkste doel toevoerder te zijn en bestuurlijk op de hoogte te blijven.

Een valse start

Al met al heeft dit geleid tot wat je een 'valse start' zou kunnen noemen. Het gebiedsproces van Ternaard bleek alleen al vanwege de

andere geschiedenis met mijnbouw niet zonder meer op Schoonebeek te projecteren en een vooronderzoek, dat sterk kan bijdragen aan succes, werd niet gedaan.

Maar we zien nog andere verschillen. De **vraagstelling** verschilde: geen gaswinning maar injectie van vervuild water, met alle technische ingewikkeldheden van dien. Het **mandaat** verschilde, in die zin dat in Schoonebeek niet voldoende duidelijk was wie waarover ging. Het werd onvoldoende duidelijk wie de eigenaar, of beter gezegd *de begunstigde*, van het gebiedsproces was: de centrale overheid (EZK), de operator (de NAM) of de burger. En, tot slot, de **opzet** van het gebiedsproces verschilde, vooral doordat die opzet lopende het proces op verscheidene momenten werd bijgesteld.

In het volgende hoofdstuk gaan we in op de gang van zaken, bekeken vanuit het perspectief van de burgers die we gesproken hebben, allen inwoners van Schoonebeek waarvan de meesten ook deelnamen aan de rondetafelgesprekken. We schetsen de gebeurtenissen en laten aan de hand van de interviews die we hielden met inwoners zien hoe die werden ervaren en beleefd.

H4 Ervaringen van inwoners

In dit hoofdstuk beschrijven we het verloop van het gebiedsproces in Schoonebeek zoals het werd ervaren door de inwoners aan de Ontzorgtafel die we hebben gesproken. Wat waren hun verwachtingen? Hadden zij vertrouwen in de gang van zaken? Hoe ontwikkelde zich dat?

Aan alle deelnemers van de ontzorgtafel werd een e-mail gestuurd met de vraag ze wilden meewerken aan de evaluatie door middel van een gesprek in het oude gemeentehuis van Schoonebeek. Gedurende drie dagen zijn daar gesprekken gevoerd. 12 van de 19 deelnemers wilden deelnemen, waarmee we een variatie kregen van uitgesproken voor- en tegenstanders, én deelnemers die een meer neutrale positie innamen. Het betrof allemaal inwoners van Schoonebeek die primair op persoonlijke titel waren aangeschoven.

Verwachtingen van deelnemers ontzorgtafel bij de start

De verwachtingen van de deelnemers aan de ontzorgtafel liepen ver uiteen. Voor sommigen was het volstrekt helder dat ze mee konden denken over de randvoorwaarden, anderen hadden niet echt een goed beeld van waar ze aan begonnen waren en weer een ander deel dacht dat ze mee konden beslissen over de manier waarop de oliewinning en

productiewaterinjectie zouden plaatsvinden. Sommigen ook meenden dat ze nog konden beslissen dat van de oliewinning zou worden afgezien. Dat kwam, zo beluisteren we in de interviews met inwoners, vooral door de uitspraak van staatssecretaris Vijlbrief bij de eerste informatiebijeenkomst. Zoals een van de inwoners het verwoordde:

"Als de Schoonebeker bevolking het niet wil, dan gaat het niet door." - Toen dacht ik, daar wil ik wel over meepraten."

Voor sommige deelnemers was (en werd) het niet helemaal duidelijk waar ze aan zouden beginnen.

"Ik ben erin gestapt, zeker na die uitspraak van Vijlbrief, met het idee van we gaan het er samen over hebben of het hier überhaupt gaat gebeuren. En op welke manier. Dat bleek bij één van de eerste bijeenkomsten al een vergissing van mijn kant te zijn. We gingen het niet hebben over of het al dan niet doorging. En ook niet over dat als het doorging, op welke manier. Of het circulair zou moeten of hier domweg in de grond stoppen. Daar ging het niet over. Waar we het dan wel over gingen hebben is me niet duidelijk geworden."

"Het mandaat was op papier groot, maar in de realiteit echt nul."

Sommige anderen konden zich juist goed vinden in de manier waarop de start van het gebiedsproces werd gepresenteerd.

"Er werd duidelijk uitgelegd waar de ontzorgtafel over ging, door een heel gedreven voorzitter. [...] Het begon met compacte informatie: we zijn hier omdat we een zorgvuldig gebiedsproces willen begeleiden. [...] Fouten maken we niet met opzet, maar om van te leren. Dat vind ik een eerlijke stellingname."

Ervaringen met de ontzorgtafel

Meerdere deelnemers zeggen veel te hebben geleerd tijdens de bijeenkomsten van de ontzorgtafels.

"De eerste [fase van de] ontzorgtafel vond ik achteraf gezien leuk en leerzaam. Zo zie ik een gebiedsproces. Met de informatieavonden."

"Heel veel van geleerd. Vooral in het eerste jaar werden er heel veel deskundigen uitgenodigd. [...] Stortvloed aan informatie. Aan de hand meegenomen door deskundigen."

Daarnaast zijn er wisselende meningen over het toezeggingen-document. Er zijn positieve geluiden te horen.

"In de eerste fase is het afsprakenkader opgeleverd. Was hele leuke fase. Heel tevreden met de toezeggingen."

Maar er zijn ook zorgen. Bijvoorbeeld of het document wel juridisch bindend is en of de NAM dit niet gewoon naast zich neer kan leggen.

"Ik denk dat dit proces alleen is opgezet om het vinkje te zetten dat de bevolking is meegenomen. Wees gewoon eerlijk zou ik zeggen."

In de loop van het proces ontstond er bij sommige mensen onduidelijkheid over de verschillende sporen. De ontzorgtafel zou alleen over het ontzorgspoor moeten gaan. Maar sommige deelnemers wilden ook graag meepraten over het bijdragespoor. Het leek er in de beleving van sommigen even op of de ontzorgtafel zich ook zou buigen over het vergunningenspoor. Doordat over de verschillende sporen aan

de ontzorgtafel werd gesproken, ontstond bij sommigen onduidelijkheid waar de ontzorgtafel wel en niet over ging.

Voor veel inwoners van Schoonebeek zijn er momenten aan te wijzen in het gebiedsproces waarbij hun vertrouwen (in het proces, in 'de overheid', in de NAM) ter discussie stond. Een kantelpunt lijkt de publieksvoorlichtingsavond te zijn geweest op 8 februari 2023. Volgens de notulen van de tiende ontzorgtafelbijeenkomst die erop volgde was het 'een gemiste kans' en zou een aantal mensen de zaal 'ontevreden hebben verlaten'. In sommige interviews wordt dat bevestigd.

"Ik heb altijd geprobeerd zo betrouwbaar mogelijk te zijn. Maar wat hier gebeurd is, ik heb daar heel weinig vertrouwen in."

In die periode werd ook de actiegroep Stop Afvalwater Schoonebeek opgericht en besloot de vereniging Dorpsbelangen Schoonebeek een enquête (attitudepeiling) onder de Schoonebeekse bevolking op te zetten om te peilen hoe de inwoners van Schoonebeek zouden denken over de productiewaterinjectie.

"Tot aan het eind van ontzorgtafel één was het goed, de tweede ontzorgtafel niet. Er waren te veel gevoelens, niet professioneel. EZK had daar moeten ingrijpen of de voorzitter."

Maar ook de 'tegenbeweging' die daarna op gang kwam in de vorm van het Naoberschap Oliedorp die de uitkomsten van de enquête (57% van de mensen zou tegen productiewaterinjectie zijn) in twijfel trok, lijkt zo'n kantelpunt onder inwoners te zijn. De standpunten verscherpten: "je was 'voor' of je was 'tegen'."

Communicatie binnen de ontzorgtafel

Hoewel de meeste deelnemers aangaven dat ze hun zegje konden doen in de ontzorgtafel, werd de sfeer niet door iedereen als positief ervaren. Soms werden er dingen gezegd over deelnemers die hen erg hebben geraakt.

"Ik zou het geestelijk vermogen niet hebben volgens bepaalde mensen. Dit heeft mij geraakt. Bij een volgend proces kunnen daardoor mensen afhaken."

Bij sommige deelnemers was er onvrede over de deelname van inwoners die nog niet zo lang in Schoonebeek woonden. De 'import', zoals deze mensen wel werden genoemd zouden het proces hebben 'gekaapt'. Daarnaast was er een duidelijk onderscheid tussen deelnemers die meteen in fase 1 al waren aangehaakt en deelnemers die later pas aansloten.

"Ze vonden me raar omdat ik tegen oliewinning was."

"Waar ik persoonlijk héél veel last van heb gehad is dat er een deel vanuit fase één zat. Ja, die gaven de mensen die in fase twee aansloten enorm het gevoel: maar wij hebben eigenlijk al dat werk al gedaan. Ja, en nu komen jullie hier bij. Gaan jullie hier wat van vinden? Totaal geen saamhorigheid, bijna wantrouwend. Telkens werd dat weer herhaald."

"Geen gezamenlijke ontdekkingsreis meer [in fase 2]. Veel verdeeldheid die steeds sterker werd en vervelender. Door persoonlijke opmerkingen, bepaalde blikken, groepsvorming. Nonverbale communicatie binnen groepen. Het stoorde dat er een familieclubje kwam. Familie maakt niet uit, maar zo hecht dat je anderen buitensluit. 'Jij hoort hier niet', over mensen die hier niet vandaan komen."

Eén van de deelnemers vertelde dat ze zich tijdens een van de meetings erg alleen voelde. Zij wilde in gesprek met de voorzitter over de groep familieleden, omdat hun deelname in haar ogen slecht was voor de beeldvorming van de ontzorgtafel. Het gesprek werd echter niet apart gevoerd met de voorzitter, maar tijdens een bijeenkomst van de Ontzorgtafel. Tijdens het gesprek voelde zij zich erg aangevallen vanwege directe beschuldigingen. Deze bijeenkomst is voor haar traumatiserend geweest, "het heeft mij weken gekost voordat ik weer rustig sliep".

Communicatie naar buiten en de rol van de media

Er was discussie over de rol van de media en wie binnen de ontzorgtafel verantwoordelijk was voor de communicatie.

"Als je ervoor kiest je standpunten in de pers duidelijk te maken, spreek dan niet namens de ontzorgtafel. Er had communicatie kunnen zijn, bijvoorbeeld door een objectieve waarnemer, of een medewerker van de voorzitter, in overleg met de voorzitter."

"Bij de eerste ontzorgtafel vond ik het lastig dat een journalist binnenkwam. Daar zijn we niet voor opgeleid, niet voor getraind. Je hebt er een voorzitter voor om dat af te houden. De sfeer werd later ook minder."

"Tijdens de ontzorgtafel fase 2 gingen de meningen door het dorp. Stemmingmakerij. Altijd ging het om dorpsbelangen, SAS en NOD. Dat irriteerde me wel. De ontzorgtafel ging om de bewoners, maar die hoorde je niet meer. Ook niet in de media."

Ook was er een deelnemer die het gevoel had dat door hen aangeleverde teksten ongevraagd werden herschreven.

"Dat heb ik zo raar gevonden. Ik voelde me alleen. Het voelde heel onprettig waardoor ik heel vervelend ben gestopt in het proces. Dit was niet hoe een gebiedsproces zou moeten gaan. Dan praat ik vooral over de fase toen we naar de klankbordgroep gingen."

Daarnaast werd de indruk gewekt dat er veel in achterkamertjes werd besproken.

"Ik kreeg van een ambtenaar te horen dat er achter onze rug met gemeenten werd gepraat. Daar heb ik echt slechte gevoelens bij. Het is voor en door inwoners. Ik dacht uiteindelijk, ik moet eruit, maar ik zag geen nooduitgang."

Representativiteit

Sommige inwoners vonden de samenstelling van de ontzorgtafel in orde. Er waren voor- en tegenstanders aanwezig en het stond iedereen vrij om zich aan te melden. Meerdere deelnemers gaven echter aan dat de verhouding tussen inwoners en vertegenwoordigers vanuit politiek en bedrijfsleven niet goed was. Er zouden verhoudingsgewijs te weinig inwoners aan de tafel zitten. Er werd een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de eerste fase van de ontzorgtafel en de tweede fase. In de tweede fase waren er volgens een deelnemer maar vier inwoners en ook de vereniging Dorpsbelangen Schoonebeek was, op eigen initiatief, niet meer betrokken.

"Het was wel verdrietig dat bepaalde groeperingen niet aansloten en bepaalde inwoners niet participeerden. Het liep leeg in plaats van dat er wat bij kwam. Daar maakte ik me zorgen over. Op een gegeven moment werd het te veel een eigen clubje, dat voelde niet goed."

"Veel mensen afgehaakt, de kritische mensen meestal. [...] Mensen stapten op omdat ze zich gebruikt voelden. Er veranderde niet echt iets."

"Later kwam de vraag – wil ik verantwoordelijkheid hebben aan verdere oliewinning. Toen dacht ik, nee dat wil ik niet. Toen het serieus ging worden, en allerlei zaken werden vastgelegd, toen werd ik me meer bewust van waar ik mee bezig was. Het ging over iets essentieels, daar had ik geen grip op."

Maar er zijn ook meer relativerende geluiden te horen.

"De omgeving werd steeds beter meegenomen, aan het begin beetje matig. Maar een aantal bijeenkomsten in de dorpskerk bracht dat wel op gang. Niet heel veel mensen interesseert het wat. Er is een vrij grote groep die het niet uitmaakt, die komen niet in het nieuws."

Conclusie

Uit de gesprekken met de inwoners van Schoonebeek die we voerden kwam een wisselend beeld naar voren. Aan de ene kant was er trots op de bereikte resultaten, met name het toezeggingendocument. En er was trots op het mogen meedenken over een belangrijke kwestie en de daarbij opgedane kennis. Aan de andere kant was er ook wantrouwen te horen. En onverschilligheid.

Rode draad in de gesprekken evenwel is het thema communicatie. Er had beter en duidelijker gecommuniceerd kunnen worden, aldus sommigen. Waarvoor en voor wie was de ontzorgtafel nu precies bedoeld, en waarvoor en voor wie niet? Die vraag speelde bij een aantal mensen en leek lopende het proces ook maar niet duidelijk te kunnen worden beantwoord.

Een ander aspect van de communicatie is de sociaal onveilige situatie die er voor sommigen kennelijk kon ontstaan. Verschil van mening kon uitmonden in uitsluiting, van 'import' of van mensen met een kennis-'achterstand'. Dat dat wat doet met het toch al kwetsbare vertrouwen van sommige inwoners behoeft geen betoog.

Hierdoor is het lastig gebleken alle deelnemers aan boord te houden. Sommigen stapten op. Ook dat doet wat met het vertrouwen van mensen, zeker gezien ook het feit dat de lege stoelen niet werden ingenomen door anderen.

Welke lessen hieruit te trekken zijn voor toekomstige gebiedsprocessen rondom de mijnbouw willen we in het volgende hoofdstuk laten zien.

H5

Opbrengsten en lessen

Na de rondetafelbijeenkomsten kon door iedereen de balans worden opgemaakt. We beschrijven in dit hoofdstuk de aanloop naar de belangrijkste beoogde opbrengst, namelijk het afsprakendocument, en wat er daarop volgde, zoals verwoord door de professioneel betrokkenen bij het gebiedsproces. Uiteindelijk identificeren we drie typen opbrengsten. In de conclusie presenteren we de lessen uit de casus Schoonebeek.

Het gebiedsproces in Schoonebeek kende wat we 'een valse start' hebben genoemd. Het vertrouwen van sommige inwoners nam daarna gaandeweg het proces eigenlijk alleen maar af. Het ministerie van EZK en andere stakeholders probeerden de drie sporen gescheiden te houden, terwijl er bij de inwoners juist behoefte bestond om die in elkaar te laten overlopen. Men wilde vooral duidelijkheid over welke afspraken die in het afsprakendocument zouden komen gevolgen zouden hebben voor de af te geven vergunningen.

De regionale overheden zouden samen met het ministerie en de NAM over het bijdragespoor gaan. Dat was prima voor het bepalen van de hoogte van de bijdrage, maar burgers wilden graag betrokken worden bij de besteding van de gelden. De lokale overheden zetten daarop een stap terug en bleven meer zijdelings betrokken.

Het open karakter van de ontzorgtafel kwam lopende het proces op sommige momenten enigszins onder druk te staan. Bijvoorbeeld toen de pers niet werd toegelaten die bij de rondetafelsessie over het 'circulaire alternatief' wilde zijn. Een actie die door bijvoorbeeld Dorpsbelangen werd afgekeurd, maar die door sommige andere aanwezigen juist werd gewaardeerd. Hetzelfde gold voor de Twentse actiegroep die niet werd toegelaten. Er werd zoveel kennis verstrekt en gedeeld dat de mensen aan de tafel zeer goed ingevoerd raakten in alle ins en outs van de waterinjectie. Nieuwe mensen aan het overleg toevoegen werd daardoor wel bemoeilijkt (en gebeurde ook vrijwel niet), omdat die nieuwe mensen een te grote kennisachterstand zouden hebben ten opzichte van de mensen die al vele sessies aan de ontzorgtafel hadden meegemaakt. Als deze mensen moesten worden 'bijgepraat' zou dat het proces te veel vertragen. Daarmee ontstond het beeld dat de mensen van de ontzorgtafel over het lot van de Schoonebekers zouden beschikken, zonder dat die Schoonebekers zich nog door hen vertegenwoordigd voelden.

Er trad, zo blijkt uit verschillende interviews, een steeds verdergaande vorm van polarisering op binnen de groep van 'voorstanders' en 'tegenstanders', waarmee het steeds moeilijker werd om tot gezamenlijke afspraken te kunnen komen. Sommige inwoners die aan de ontzorgtafel deelnamen voelden zich hiermee tegen hun wil

onderdeel gemaakt worden van afspraken tussen het ministerie van EZK en de NAM.

Op dat punt heeft de NAM regie genomen en het afsprakenkader omgedoopt tot een toezeggingendocument. Daarmee ging het niet langer om afspraken waar ook burgers verantwoordelijk voor konden worden gehouden, maar om eenzijdige toezeggingen vanuit de NAM, gehoord alle beraadslagingen daarover, aan de inwoners.

De ondertekening van het toezeggingendocument verliep moeizaam. Want wie moest nu waarvoor tekenen? De NAM tekende uiteraard wel, om de toezeggingen gestand te doen. Maar tegelijkertijd had het toezeggingendocument géén juridisch bindende status. En dat was dan ook de reden waarom de staatssecretaris namens de Staat der Nederlanden aanvankelijk alleen tekende als “blijk van waardering” voor de geleverde moeite. Later, op 30 mei 2023, na een uitzending van het programma Pointer over het onderwerp, voegde hij daaraan toe dat hij met de ondertekening ook wilde “markeren” dat hij de NAM zal houden aan de toezeggingen.²⁹

De voorzitter van de ontzorgtafel wilde aanvankelijk wel ondertekenen, maar deed dat uiteindelijk toch niet omdat niet duidelijk kon worden namens wie hij dan zou tekenen. Ook de regionale overheden tekenden niet. Zij vonden dat niet passend bij de neutraliteit die zij ten aanzien van het hele project hadden betracht.

²⁹ Brief van Staatssecretaris Vijlbrief aan de Tweede Kamer, Kst 32849, nr. 239

Op deze manier werden de verwachtingen ten aanzien van één van de belangrijkste beoogde opbrengsten, namelijk het afsprakenkader, vrijwel aan het einde van de rit bijgesteld.

Ontzorgtafel tweede ronde

Na de eerste ronde van dertien rondetafelsessies (fase 1) volgde een tweede ronde van zes bijeenkomsten (fase 2).³⁰ Regionale overheden zaten nu niet meer in ‘de tweede ring’, maar gemengd met de inwoners. Vertegenwoordigers van Stichting Stop Afvalwater Schoonebeek en Dorpsbelangen Schoonebeek wilden niet (meer) aanschuiven. Belangrijk doel van de tweede ronde ontzorgtafel was het optuigen van een “klankbordgroep/stichting” die er zou moeten komen voor het “bewaken en uitvoeren van afspraken”, zoals het uiteindelijk ongeveer halverwege het gebiedsproces door het ministerie van EZK was geformuleerd.

Alle 24 toezeggingen uit het toezeggingendocument werden één voor één doorgenomen om de implementatie ervan ‘af te stemmen’ tussen de NAM en een vertegenwoordiging van lokale en regionale belanghebbenden, zoals het genoemd wordt in het eindproduct van de tweede ronde. Dat eindproduct werd ‘een addendum’ bij het toezeggingendocument. Het verscheen op 5 april 2024.

‘De aanpak’ wordt in het addendum als volgt beschreven:

³⁰ Feitelijk was er nog een veertiende, afsluitende bijeenkomst, waarop de rondetafelsessies intern werden geëvalueerd. Hiervan zijn notulen, maar die zijn niet openbaar beschikbaar. Ze zijn wel beschikbaar gesteld aan de onderzoekers.

- a. Voortzetten van de Ontzorgtafel met deelnemers uit fase-1 en een open uitnodiging aan bewoners van Schoonebeek en de buurtschappen en belanghebbenden om deel te nemen aan fase-2 van de Ontzorgtafel teneinde een brede vertegenwoordiging te realiseren.
- b. Fase-2 van de Ontzorgtafel voortzetten met de onafhankelijk voorzitter van fase-1. Financiering van de voorzitter vindt plaats vanuit publieke middelen; dus onafhankelijk van de NAM.
- c. Invitatie aan ambtelijke vertegenwoordigers van het Ministerie van EZK, Gemeente Emmen, Gemeente Coevorden, Provincie Drenthe en Waterschap Vechtstromen om deel te nemen aan de Ontzorgtafel.
- d. Een zestal maandelijkse plenaire vergaderingen van de Ontzorgtafel waarbij de uitwerking van de toezeggingen uitgevoerd wordt in een drietal werkgroepen, te weten: 1) Ontwerp Klankbordorgaan en Communicatie, 2) Monitoring en 3) Mens Milieu, Flora en Fauna.
- e. De mogelijkheid voor Ontzorgtafel fase-2 om haar resultaten toe te lichten in het Bestuurlijk Overleg Schoonebeek Oliewinning, door de voorzitter van de Ontzorgtafel.

De bijeenkomsten liepen over in ontwerpessies voor wat 'de Eulietoafel' ging heten. Dat verliep in "een enigszins gespannen en gepolariseerde sfeer", aldus één van de geïnterviewden. De NAM heeft

toen andermaal het initiatief naar zich toegetrokken, "omdat het dreigde te ontsporen". De NAM maakte een ontwerpvoorstel voor de Eulietoafel (doel, opzet, werkwijze samenstelling en huisregels) en een profielschets voor een onafhankelijk voorzitter. Het voorstel werd uiteindelijk omarmd door de aanwezigen. De Eulietoafel zou in openbare sessies de afspraken uit het toezeggingendocument gaan bewaken. Daarnaast zou het als klankbordgroep fungeren richting de NAM. Voor de besteding van de gelden uit het bijdragespoor zou een stichting worden opgezet met een bestuur en een raad van toezicht. De gemeente Emmen, de gemeente Coevorden en de NAM kregen elk het recht om één persoon voor te dragen om zitting te nemen in die raad van toezicht. Van de laatste vier bijeenkomsten van de tweede sessie ontzorgtafelbijeenkomsten zijn geen notulen voorhanden.

Bijdragespoor

Op 1 februari 2024 maakte de NAM bekend dat "ongeveer 10% van de verwachte winst" uit de olieproductie in Schoonebeek naar de inwoners uit Schoonebeek en omgeving zou gaan. Er wordt één euro per vat olie beschikbaar gesteld en als de olieprijs per vat boven de €80 komt één euro en vijftig cent. Op basis van de hoeveelheid vaten olie die de NAM verwacht te produceren zou dit tot 2040 kunnen oplopen tot een bedrag van 45 à 60 miljoen euro.³¹

Dit was het resultaat van zes overleggen tussen het ministerie van EZK, de NAM, de gemeenten Emmen en Coevorden en de provincie Drenthe, gedurende zes maanden, van maart tot oktober 2023. Het ging daarbij

³¹ <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/06/11/staatssecretaris-oliewinning-schoonebeek-kan-worden-hervat>

uitdrukkelijk niet om 'onderhandelingen', maar om het "uitwisselen van ideeën en opvattingen", zoals de verkenner het noemen.³²

Zodra de oliewinning wordt gestart, kan er geld naar de stichting die het beheert. De Eulietoafel kan voorstellen doen aan de Stichting ter besteding van het geld. Hiernaar gevraagd, verwacht één van de geïnterviewden dat de stichting 'in de zomer van 2025' zal zijn opgericht.

Conclusie

Een van de geïnterviewden omschrijft het hele proces als "een lange zoektocht." En dat beeld is te begrijpen als we de kernelementen uit deze evaluatiestudie op een rijtje zetten.

Men begon met wat we 'een valse start' hebben genoemd. Er waren onduidelijke uitgangspunten, geen eenduidig doel, geen duidelijk mandaat voor de betrokkenen en een gering vertrouwen van sommige inwoners van Schoonebeek. Vervolgens liepen veel dingen anders dan de bedoeling was, doordat diverse partijen op diverse momenten het initiatief naar zich toetrokken. Belangrijk daarin was bij de inwoners de zelf georganiseerde attitudepeiling, die voor veel commotie zorgde, en de oprichting van de Stichting Stop Afvalwater Schoonebeek. Bij de professioneel betrokkenen was het vooral de NAM die op cruciale momenten stappen zette terwijl de regionale overheden persisteerden in een meer afwachtende houding, waar de inwoners eigenlijk meer van hen verwachtten.

³² . De Gemeynst en Stelpstra advies (2024). *Het Bijdragespoor van de oliewinning Schoonebeek: Verslag van bevindingen van de verkenner*. Deventer: De Gemeynst BV

Het resultaat was dat het initiatief uiteindelijk steeds meer bij (een deel van) de inwoners kwam te liggen, in de vorm van de Eulietoafel, bijvoorbeeld, die met wat hulp van de NAM, vanuit het Naoberschap van de Schoonebekers wordt opgericht. Het lijkt erop dat sommigen zich hierdoor voelden buitengesloten van de ontwikkelingen. Uit enkele interviews en straatgesprekken bleek echter ook dat veel Schoonebekers, uit wat je de *silent majority* zou kunnen noemen, hun schouders ophalen en erop vertrouwen dat het allemaal wel goedkomt.

OPBRENGSTEN

Het gebiedsproces in Schoonebeek heeft drie typen opbrengsten opgeleverd. De eerste betreft wijzigingen aan het waterinjectieproces zelf. Eén van geïnterviewden formuleert het als volgt: "Er is dankzij het gebiedsproces gekozen voor nieuwe putten met betere materialen en er is gekozen voor minder mijnbouwhulpstoffen."

Het tweede type opbrengst is de verbeterde overlegstructuur. Dankzij het gebiedsproces is er de Eulietoafel in oprichting, als platform voor communicatie tussen operator en belanghebbenden. Daarnaast komt er de stichting met een raad van toezicht voor het beheer en de besteding van het gebiedsfonds, waar de Eulietoafel aan kan adviseren.

Het derde type opbrengst is de opbrengst van 'de zoektocht', die het gebiedsproces is geweest. Dat zijn de lessen die kunnen worden geleerd voor volgende gebiedsprocessen. Op die lessen gaan we nu wat

uitgebreider in. In het volgende hoofdstuk komen we tot meer omvattende aanbevelingen die het ministerie van EZK en andere stakeholders zich bij volgende gebiedsprocessen rondom mijnbouw ter harte zouden kunnen nemen.

Lessen uit de casus Schoonebeek

Het Schoonebeekse gebiedsproces heeft zoals gezegd goede dingen opgeleverd, maar er zijn ook ongewenste bij-effecten geweest die in het vervolg mogelijk voorkomen kunnen worden. De inwoners zelf noemden vaak al concrete punten. Daaraan voegen we uit de interviews die we met professioneel betrokkenen voerden een aantal toe.

Belangrijk, want specifiek voor de casus Schoonebeek, is de complexiteit van de vraagstelling aan de burgerparticipanten geweest. Zich een onderbouwde mening vormen over nut en noodzaak van de winning van fossiele brandstoffen kan al ingewikkeld zijn, maar als daar schattingen bij moeten komen over 'mogelijke risico's' van een bijkomende handeling daarvoor (namelijk het injecteren van productiewater in een leeggeproduceerd gasveld) en de keur aan (compensatie)maatregelen die daarvoor mogelijk is, wordt het complex. Sommige Schoonebekers werden hiermee dan ook overvraagd en moesten er maar op vertrouwen dat de mensen die aan de ontzorgtafel bleven deelnemen het allemaal snapten en hun belangen op de juiste manier zouden vertegenwoordigen. Dat werd door sommige mensen aan de ontzorgtafel als een last ervaren.

De ogenschijnlijk goede remedie om 'te ontzorgen', namelijk het verstrekken van informatie, pakte niet altijd even goed uit. Meer informatie leidt niet vanzelf tot meer vertrouwen. Mensen kunnen

overvoerd raken door een te veel aan informatie, waar het een gemeenschap bovendien splitst in 'kenners' en 'leken' en sommige deelnemers isoleert van het gesprek.

Essentieel in het geheel is goede communicatie. Voor vertrouwen is een goede relatie nodig en voor een goede relatie is goede, open en transparante communicatie nodig. Dat lijkt misschien eenvoudiger dan het bleek te zijn. In Schoonebeek is duidelijk geprobeerd goed te communiceren, maar er ontstond toch een vorm van intransparantie rondom het gebiedsproces. Het werd onduidelijk wie nog waar voor stond. Verdeeldheid won het van de bereidheid tot dialoog, op een negatieve manier. Verdeeldheid is goed voor een participatieproces, namelijk als alle stemmen gehoord worden, maar niet als die verdeeldheid leidt tot polarisatie.

Om dat alles in goede banen te kunnen leiden is tijd nodig. En een excellente voorbereiding. Duidelijke kaders, een duidelijk tijdspad, een eenduidig en constant beeld van waar het over moet gaan, wie er mee kan (of zou moeten) doen, waar het naartoe moet en wat er met de opbrengsten kan en zal worden gedaan. Daaraan was in Schoonebeek in onvoldoende mate voorzien. En daarmee is het een belangrijke les voor de toekomst.

H6 Aanbevelingen

In dit laatste, afsluitende hoofdstuk vergelijken we de lessen uit de casus Schoonebeek met wat bekend is over succesvolle gebieds- en participatieprocessen, zoals beschreven in hoofdstuk drie. Op die manier veralgemeniseren we de kennis die met deze evaluatie is opgedaan, zodat die gebruikt kan worden voor toekomstige gebiedsprocessen bij mijnbouwprojecten.

We sommen de vijf voorwaarden voor een succesvol participatietraject hieronder andermaal op (zie voor een toelichting hoofdstuk 3):

- Heldere doelstelling en transparante informatieverstrekking;
- Een duidelijk mandaat voor de deelnemers;
- Duidelijkheid over wat er met de uitkomsten gedaan wordt (en wat niet);
- Representatieve vertegenwoordiging van deelnemers;
- Goede (onafhankelijke) gespreksleiding zodat gesprekken niet ontsporen of polariseren en iedereen gehoord kan worden.

Een gebiedsproces kent risico's die vooraf zo goed als mogelijk in kaart moeten worden gebracht. De belangrijkste achteraf in Schoonebeek lijken te zijn geweest: het ontstaan van sociaal onveilige situaties, polarisering van standpunten, uitsluiting/isolatie van belanghebbenden, afnemend vertrouwen, vermoedens van deelnemers niet serieus genomen te worden/schijnparticipatie.

Vergelijken we de voorwaarden met de casus Schoonebeek dan komen daar wat ons betreft drie aanbevelingen uit voort. Ze betreffen een goede voorbereiding, een goede procesbegeleiding en goede communicatie. Je zou kunnen zeggen dat het *evident* is, dat er voor een goed proces aan deze drie aspecten ruime aandacht moet worden besteed, maar kennelijk is het niet vanzelfsprekend dat dat ook gebeurt.

Met behulp van de volgende drie aanbevelingen zouden de geconstateerde risico's te mitigeren moeten zijn. Daarnaast zien de aanbevelingen ook in meer algemene zin op het welslagen van participatieprocessen.

Aanbeveling 1

Zorg voor een **excellente voorbereiding**. De voorbereiding moet twee zaken behelzen:

- a. Zorg voor **een goede, zinnige en beantwoordbare vraag**: Wat wil je als overheid in het gebiedsproces aan burgers voorleggen en wat ga je ermee doen?
 - i. De vraag moet niet te simpel zijn (i.e. niet met een eenvoudig 'ja' of 'nee' te beantwoorden zijn). Is de vraag te gemakkelijk dan kun je beter een raadpleging doen (in de vorm van een lokaal referendum bijvoorbeeld).
 - ii. De vraag moet ook niet te ingewikkeld zijn. Is de vraag ingewikkeld, dan is een burgerberaad misschien een betere vorm van participatie.

- iii. Vooraf moet worden uitgezocht of voor een acceptabele beantwoording van de vraag een voor iedereen te behappen hoeveelheid informatie voldoende is.
- iv. Vooraf moet worden uitgezocht of aan de mogelijke uitkomsten die beantwoording van de vraag oplevert vervolg kan worden gegeven.
- b. Eveneens belangrijk bij de voorbereiding is **het uitvoeren van een vooronderzoek**. Dat moet een inhoudsanalyse en een stakeholdersanalyse omvatten.
 - i. Met de inhoudsanalyse maak je een inventarisatie van de onderwerpen die waarschijnlijk aan bod zullen komen tijdens het gebiedsproces. Daarmee kun je een goede schatting maken van het benodigde aantal en het type bijeenkomsten.
 - ii. Met de stakeholderanalyse maak je aan de hand van de onderwerpen die naar verwachting aan de orde zullen komen een inschatting van de belanghebbenden die in ieder geval aan tafel zouden moeten komen. Daarmee kun je bij het werven van deelnemers ook actief op zoek naar eventueel ontbrekende belanghebbenden om zo de **representativiteit** en daarmee de **legitimiteit** van het gebiedsproces te waarborgen.

Desgewenst kan de vraag aan de hand van het vooronderzoek worden bijgesteld, dat wil zeggen uitgebreid, of juist ingeperkt.

³³ Voor uitleg van deze begrippen zie hoofdstuk 3.

Aanbeveling 2

Belangrijk tijdens het gebiedsproces is **een goede procesbewaking**.

Dat omvat de volgende zaken:

- a. Zorg voor onafhankelijk voorzitterschap. Een mogelijkheid is voorzitterschap af te scheiden van de procesbewaking.
- b. Zorg voor *procedural justice* door aandacht te hebben voor de vier dimensies ervan: respect, voice, explanation en competence & integrity³³
- c. Zorg er voor dat gesprekken niet ontsporen, mensen niet gaan polariseren en elkaar niet uitsluiten
- d. Zorg dat mensen te allen tijde op een sociaal veilige manier kunnen af- en aanhaken
- e. Waak ervoor dat de representativiteit gewaarborgd blijft door indien gewenst vervangers te werven voor belanghebbenden die om wat voor reden dan ook afhaken.

Aanbeveling 3

Zorg zowel voorafgaand als tijdens het gebiedsproces voor **goede, heldere, betrouwbare, toegankelijke en transparante communicatie** over:

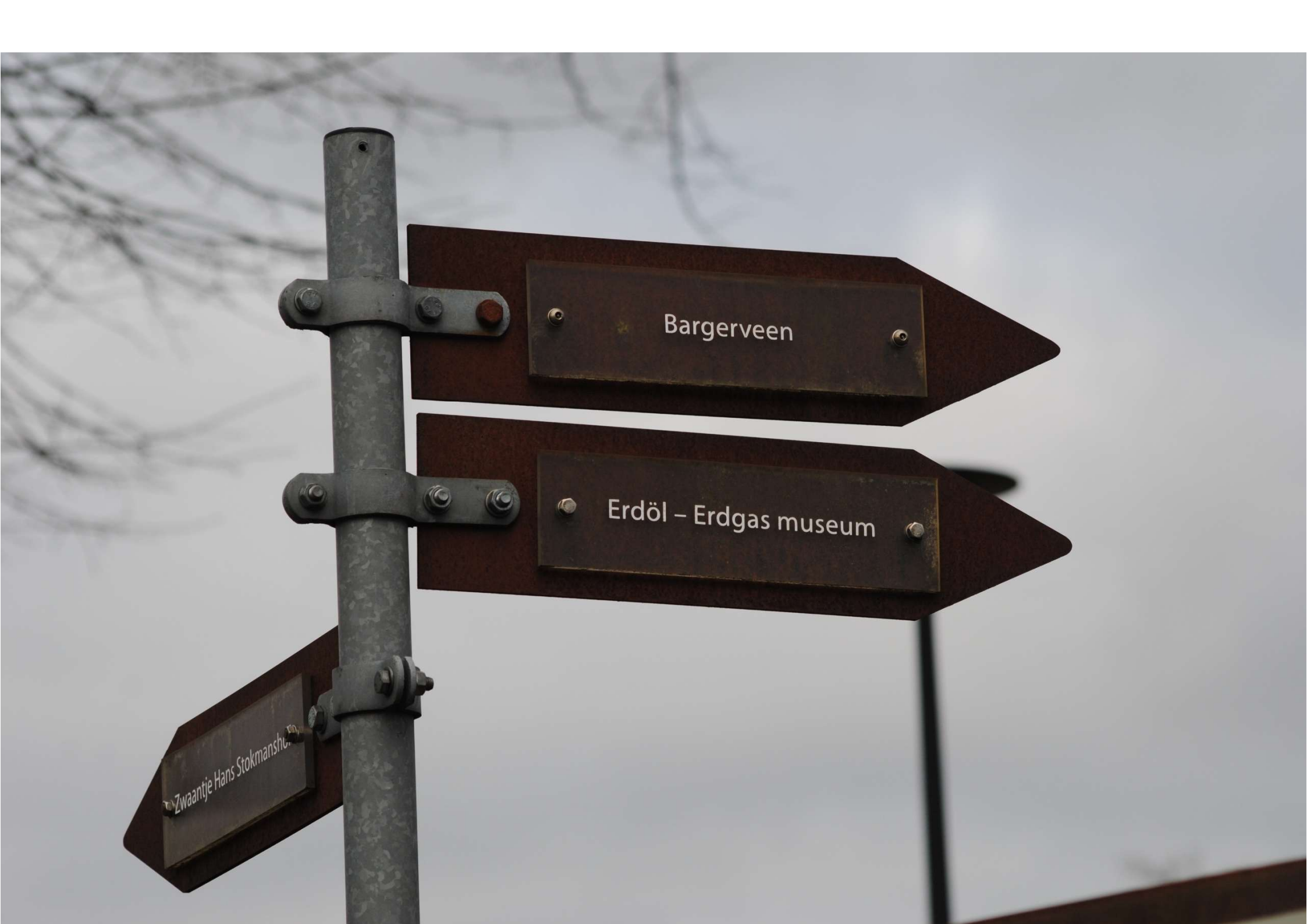
- a. het doel van het gebiedsproces (gaat het om draagvlak, 'ontzorgen' of alleen om goed luisteren)

- b. wie mag meedoen (en speciaal wordt uitgenodigd om mee te doen) en wie niet (bijvoorbeeld actiegroepen en/of pers) en waarom
- c. ieders rollen, taken en bevoegdheden (mandaat)
- d. het verloop van het gebiedsproces: informeer op regelmatige basis ook burgers die niet aan tafel zitten over het verloop
- e. financiële aspecten: wie betaalt wie waarvoor
- f. de communicatie zelf: waar is wat te vinden, hoe en waarover worden mensen geïnformeerd (zowel intern als extern) en hoe vaak.

De hier genoemde aanbevelingen gaan hoofdzakelijk over **risicobeheersing** van het gebiedsproces (lopen gesprekken niet uit de hand, levert het voldoende op) en op **behoud van vertrouwen** van de deelnemers (voelen zij zich serieus genomen).

We doen hier geen uitspraken over het al dan niet hanteren van de drie sporen en het al dan niet succesvol gescheiden houden daarvan. Feitelijk omdat uit deze evaluatie geen dwingende argumenten zijn voortgekomen voor het een, of voor het ander. Er zijn goede, meest bestuurlijke, redenen om ze gescheiden te houden en er zijn goede, meest praktische redenen om ze in elkaar te laten overlopen. De studies van Rebelgroup (2023) en Berenschot (2025) naar batenverdelingen wijzen grofweg uit dat er geen beste methode is en dat het juridisch gecompliceerd is. Daarbij was het strikt genomen onze opdracht om alleen het ontzorgspoor te evalueren. Wel kunnen we zeggen dat het verstandig lijkt om de lokale ambtenaren en bestuurders goed en (meer) actief betrokken te houden bij alle drie de

sporen. Op die manier ontstaan er geen ongewenste kennisverschillen tussen de drie betrokken partijen: centrale overheid, lokale overheid en de operator. Bovendien kunnen burgers zich in en gedurende het hele proces vertegenwoordigd weten via hun lokale bestuurders.

Bargerveen

Erdöl – Erdgas museum

Zwaantje Hans Stokmansh...

Bijlage 1 - Tijdslijn Ontzorgtafel

In deze bijlage geven we een overzicht van alle bijeenkomsten en belangrijke momenten tijdens de ontzorgtafel van het gebiedsproces Productiewater Verwerking Schoonebeek.

We delen de tijdslijn op in 3 fasen en benoemen ook een aantal belangrijke momenten voorafgaand en na afloop van de Ontzorgtafel.

Fase 0 – opstarten ontzorgtafel (12 mei 2022 t/m 6 juli 2022)

Fase 1 – ontzorgtafel fase 1 (20 juli 2022 t/m 5 juli 2023)

Fase 2 – ontzorgtafel fase 2 (6 september 2023 t/m 10 april 2024)

Alle bijeenkomsten zijn georganiseerd door EZK, tenzij anders vermeld.

Tijdslijn Schoonebeek voorafgaand aan fase 0

- 1996: Productie gaswinning Schoonebeek stopt
- Juni 2007: informatiekrant NAM over waterinjectie Schoonebeek
- 20 maart 2008: verzoek NAM winningsplan Schoonebeek
- 25 juli 2008: advies van Staatstoezicht op de mijnen (Sodm) en TNO
- Februari 2009: instemming winningsplan Schoonebeek
- Mei 2020: Reportage door Hofbar, RTV Drenthe en Radio 1
- Voorjaar 2022: start gebiedsproces Schoonebeek met 3 pijlers

Afkortingen

EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (sinds 2 juli 2024 is dat gesplitst in Economische Zaken (EZ) en het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG))
MKBA	Maatschappelijke Kosten Baten Analyse
EBN	Energie Beheer Nederland
NAM	Nederlandse Aardoliemaatschappij
TNO	De Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
RHDHV	Royal HaskoningDHV (internationaal advies- en ingenieursbureau)
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
Tcbb	Technische commissie bodembeweging
SAS	Actiegroep Stop Afvalwater Schoonebeek
NOD	Naoberschap Oliedorp, organisatie van inwoners in Schoonebeek die voorstander van oliewinning zijn

Fase 0 – opstarten ontzorgtafel (12 mei 2022 t/m 6 juli 2022)

Naast de informatiebijeenkomsten hebben in juni en juli 2022 ook huiskamergesprekken plaatsgevonden. De input die tijdens deze gesprekken is opgehaald heeft mede de opzet van de Ontzorgtafel bepaald.

Datum	Naam	Voor wie	Wat	Opmerkingen
12 mei '22	Startbijeenkomst	Openbaar	Presentaties NAM en EZK; uitvraag deelnemers ronde tafel	Staatssecretaris Vijlbrief aanwezig
9 juni '22	Informatieavond Geologie	Openbaar	Presentaties van NAM en TNO over geologie	Op verzoek van Dorpsbelangen
22 juni '22	1e informatie-bijeenkomst	Raadsleden, Statenleden en bestuur Waterschap	Uitleg gebiedsproces (EZK) en verwerking productiewater (Royal Haskoning)	
29 juni '22	Informatie- en vragenmarkt	Openbaar	Presentaties NAM, EZK, TNO, RHDHV, SodM, KNMI; uitvraag deelnemers ronde tafel	
6 juli '22	2e informatie-bijeenkomst	Raadsleden, Statenleden en bestuur Waterschap	Uitleg gebiedsproces (EZK) en verwerking productiewater (Royal Haskoning)	Zelfde inhoud als 1e informatiebijeenkomst

Fase 1 – ontzorgtafel fase 1 (20 juli 2022 t/m 5 juli 2023)

Doel Ronde Tafelsessies (later ook wel 'ontzorgtafel' genoemd). Doel: zorgen en vragen van inwoners adresseren en toewerken naar een afsprakenkader.

In deze fase 1x per maand bestuurlijk overleg Op 27 oktober 2022 is daarin het kiezen van onafhankelijke voorzitter besproken

- 26 september 2022
- 27 oktober 2022
- 28 november 2022

In deze fase ook:

- Sessie voor volksvertegenwoordigers, besloten met media aanwezig (25 januari 2023)
- Publieksbijeenkomst (8 februari 2023)
- Presentatie EZK over de drie sporen

- Presentatie SodM over toezicht op waterinjectie in Schoonebeek
- Oprichting SAS (officieel in februari 2023)
- 4 inloopsessies georganiseerd door de NAM (februari/maart 2023)
- Ruim 80 mensen langs geweest met uiteenlopende vragen
- Oprichting NOD (officieel in mei 2023)
- Werkbezoek Staatssecretaris (30 mei 2023)
- Gesprek Dorpsbelangen, SAS, NOD en ontzorgtafel
- Ondertekening Toezeggingenkader NAM
- Dorpsbelangen houdt enquête (mei/juni 2023)
- 28 juni 2023 publicatie resultaten enquête

Datum	Naam	Voorzitter	Thema	Wat	Opmerkingen
20 juli '22	1e Ronde Tafelsessie	EZK	Inventarisatie thema's en zorgpunten	Voorstelronde & opzet gebiedsproces; Inventarisatie thema's en zorgpunten	Veel vragen gesteld, beantwoord in een Q&A document dat na afloop is opgesteld
21 sept '22	2e Ronde Tafelsessie	EZK	Afsprakenkader	Toelichting afsprakenkader & proces (EZK); NAM presenteert stappenplan lange termijn productiewaterverwerking	Het Q&A document wordt voortaan na afloop van de sessie geüpdatet; aanwezigen stemmen in met de opzet: "helder". Start zoeken naar onafhankelijke voorzitter (VZ).
6 okt '22	3e Ronde Tafelsessie	EZK	Handhaving & controle	Presentatie over toezicht op de waterinjectie (SodM); eerste punten toegevoegd aan afsprakenkader over afhandeling van schade en monitoring	Antwoorden van de NAM worden 'te kort door de bocht' gevonden. Ongerustheid: "problemen met de putten in Twente [...] pas 'na langere tijd' ontdekt." SodM zegt dat 'toezicht houden niet altijd leidt tot

					handhaven'. "Waarom afspraken in vergunningen opnemen als er niet wordt gehandhaafd?" Verzoek om 'nulmeting' schade is 'ingewikkeld', aldus de voorzitter. Aanwezigen willen meer drukmetingen. SodM reageert protocollair. Representativiteitskwestie wordt aan de orde gesteld. "We doen dit samen" [...] "hier zit een kleine groep op eigen titel, is geen brede vertegenwoordiging. Hoe wordt de rest betrokken?"
27 okt '22	4e Ronde Tafelsessie	EZK	Monitoring Bodembeweging	Presentatie van Tcbb over nulmeting mijnbouwschade; NAM geeft toelichting bodemdaling a.d.h.v. kaarten; NAM presenteert concept afsprakenkader	EZK met 4 mensen aanwezig, w.o. voorzitter. De Commissie Mijnbouwschade (opvolger van Tcbb) was uitgenodigd, maar "heeft aangegeven nog geen publieke rol te zien in het gebiedsproces Schoonebeek". Dorpsbelangen vraagt naar de rol van gemeenten en provincie. Bij afwezigheid van bestuurders vult de VZ in: "ze willen het opnemen voor de inwoners, hebben geen principieel bezwaar tegen oliewinning, willen alle beschikbare informatie op tafel hebben en weten of het veilig en verantwoord kan om dan te besluiten tot medewerking." Aanwezig ambtenaren stemmen in met deze samenvatting. VZ kondigt aan te stoppen. Lokale bestuurders hebben een onafhankelijke VZ op het oog. Tcbb houdt presentatie, zegt dat een nulmeting 'weinig toevoegt', maar vertelt wel over de 'Limburgse methode' (alle schade niet per se vergoeden, maar meteen herstellen). Onduidelijkheid over ondertekenen van afsprakenkader: 'in ieder geval' de Staatssecretaris en directeur NAM, 'mogelijk' ook lokale bestuurders en de nog te benoemen nieuwe VZ.
9 nov '22	5e Ronde Tafelsessie	EZK	Waterbehandeling	Er wordt een onafhankelijk voorzitter voorgedragen door regionale bestuurders; Presentatie waterverwerking door RHDHV	Tijdelijke voorzitter van EZK. EZK stelt voor meer tijd te nemen voor gebiedsproces; communicatie buiten ontzorgtafel wordt besproken (informatie komt in

					Jaknikker en op website). NAM 'hoopt van harte dat gebiedsproces [...] binnen afzienbare tijd afgerond kan worden" en is bezig met 'voorinvesteringen' voor de waterinjectie. Royal Haskoning houdt presentatie en stelt dat waterinjectie de beste optie is.
3 nov '22	2 6e Ronde Tafelsessie	EZK	Waterinjectie management plan	Concept afsprakenkader wordt besproken; NAM geeft toelichting op de monitoring	Tijdelijke voorzitter EZK. Nieuwe voorzitter is gekozen maar nog met vakantie. . Eerste concept afsprakenkader wordt besproken. Opnieuw zorgen over rol lokale overheid: "waarom alleen toehoorder? Gemeente is ook stakeholder!". Antwoord: "hun rol komt nog via college en gemeenteraad. De input van de ontzorgtafels helpt daarbij". De kwestie "bijdrage aan de regio" wordt aangehaald. Vraag over 'Limburgse methode'. EZK gaat met NAM daarover 'in gesprek'.
7 dec '22	7e Ronde Tafelsessie	EZK	Monitoring, Bodembeweging en Gasveld injectie	Mail van gestopte deelnemer wordt besproken; Rol van SAS wordt besproken; NAM informeert ontzorgtafel over stand van zaken; Deelnemers bespreken bijdragespoor en leveren input, wordt meegegeven aan bestuurders; NAM presenteert maatregelen a.d.h.v. vooroverleg met SodM (beheersplan en nieuwe putten); NAM presenteert extra maatregelen om ongewenste gebeurtenissen te voorkomen (GRE buizen); Limburgse methode wordt besproken, niet geschikt voor bodemdaling maar alleen voor incidenten	Nieuwe voorzitter heeft COVID en sluit kort online aan. Deelnemers herkennen zich niet in communicatie over ontzorgtafel, voorzitter moet hier een rol in gaan spelen. Voorzitter moet ook in gesprek gaan met inmiddels afgehaakte deelnemers; SAT wordt ondanks verzoek daartoe niet uitgenodigd aan de ontzorgtafel om deze 'niet politiek te maken'. NAM kondigt aan vergunningen te gaan aanvragen. 'Limburgse methode' wordt toegezegd.
11 jan '23	8e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Indikkingsvariant	Rol van de pers wordt besproken; Presentatie over circulair alternatief door meneer Colenbrander;	Colenbrander komt 'circulair alternatief' presenteren. Daarop afgekomen pers wordt door nieuwe voorzitter niet toegelaten. Dit "past niet in de vertrouwelijke

				Concept afsprakenkader wordt besproken	setting van deze bijeenkomsten". Dorpsbelangen 'doet haar best zoveel mogelijk mensen te betrekken' en is daartegen. Sommige anderen vinden aanwezigheid pers juist 'niet prettig'. Onduidelijkheid over mandaat. Uitspraak Vijlbrief wordt aangehaald; "Wellicht kunnen wij zeggen dat we alleen akkoord gaan mits het circulaire alternatief wordt gekozen".
26 jan '23	9e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Afsprakenkader	Mail van Dorpsbelangen over stand van zaken afsprakenkader wordt besproken; Opnieuw discussie over toelaten pers; NAM geeft terugblik op de bijeenkomst met volksvertegenwoordigers; Concept afsprakenkader wordt besproken	Tweede ring sluit later aan (EZK, NAM, lokale overheden). Pers wordt niet toegelaten, voorzitter gaat verkennen hoe met pers om te gaan, deelnemers mogen zelf bepalen of ze na afloop met pers willen praten. Opnieuw vraagtekens bij representativiteit van de ontzorgtafel; nieuwe aanmeldingen zijn welkom.
8 feb '23	Publieksinformatieavond			Voortgang gebiedsproces. Presentatie EZK	
16 feb '23	10e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Afsprakenkader	Terugblik publieksbijeenkomst – niet vlekkeloos verlopen; Terugblik bijeenkomst dorpsbelangen – besloten tot enquête door ingehuurd bureau; Regionale overheden geven toelichting op stand van zaken; Bijdragespoor komt ter sprake, deelnemers geven aan hierbij betrokken te willen worden; Afsprakenkader wordt besproken, voorzitter wil nog aantal wijzigingen doen; Geen behoefte meer aan presentatie van de NAM over de verwerkingsmethodes	EZK afwezig vanwege ziekte. De publieksbijeenkomst van 8-2-23 wordt gezien als een 'gemiste kans': uitnodigingen niet dekkend, zaal te klein, betalen voor de koffie. Een aantal mensen heeft de bijeenkomst 'ontevreden verlaten'. Er werden 'zorgen geuit over de kwaliteit en de deskundigheid van de aanwezigen aan de ontzorgtafel'. "De ontzorgtafel heeft het heel erg over het 'hoe' terwijl er veel vragen zijn over 'nut en noodzaak'." Het beeld leeft alsof de deelnemers door deel te nemen met de injectie instemmen. Dorpsbelangen biedt aan een enquête (opiniepeiling) te houden.
6 maart 2023	11e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Afsprakenkader	NAM wil de inloopsessies mede op verzoek van bewoners voortzetten en denkt eraan om dit maandelijks te gaan doen; Uitslag parlementaire enquête Groningen is	Deelnemers Ontzorgtafel willen expliciet betrokken worden bij het bijdragespoor. Relatie met vergunningenspoor komt ter sprake. Opnieuw is er discussie over wie het afsprakenkader gaan

				besproken; Afsprakenkader wordt besproken en vastgesteld onder voorbehoud van aantal laatste wijzigingen; Er wordt een werkgroep opgezet voor het opstellen van een uitvoeringsplan voor thema 'mens en milieu, flora en fauna', NAM organiseert de bijeenkomsten	ondertekenen (voorzitter, wethouders en gedeputeerde). VZ zegt dat te doen (doet het uiteindelijk niet). Aanwezige ambtenaren zeggen dat wethouders en gedeputeerde zullen tekenen (maar die doen het uiteindelijk ook niet).
4 april 2023	12e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Besloten overleg	Gesprek over positie, proces en over de media; Verschillende verwachtingen worden besproken, enerzijds over nut en noodzaak, anderzijds over zorgen en wensen delen; Toegevoegde waarde van de ontzorgtafel wordt besproken; Reactie Vijlbrief wordt besproken.	Op uitnodiging van de VZ een extra vergadering zonder 'tweede ring' (i.e. lokale overheden en NAM). SAS is opgericht maar neemt geen deel aan ontzorgtafel. Industriekring, LTO en natuurvereniging stroomdal nemen 'neutrale rol' in. NAM heeft verbondenheid met Schoonebeek 'verwaarloosd', klinkt het. Er bestaat onduidelijkheid over de status van het afsprakenkader. Niet bij rechter 'afdwingbaar', maar wat dan wel? De ontzorgtafel wil niet geassocieerd worden met draagvlak. Geopperd wordt de voorzitter het afsprakenkader niet te laten ondertekenen. Dorpsbelangen heeft een bureau ingehuurd om de enquête uit te zetten. "Wat is de toegevoegde waarde van deze tafel en is die er nog?" "Ja, de toegevoegde waarde zijn de resultaten: de afspraken in het Afsprakenkader. De deelnemers staan achter het product, het is een goed resultaat geworden." Afsprakenkader wordt pas getekend na uitslag enquête Dorpsbelangen.
20 april 2023	13e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Afsprakenkader	Stand van zaken wordt besproken; Kamerbrief wordt besproken; Afsprakenkader is voor laatste keer	Er is discussie over de rol van de ontzorgtafel: "De ontzorgtafel is niet opgericht om te bepalen of de oliewinning al dan niet door kan gaan, maar wel om in gezamenlijkheid te proberen te komen tot afspraken dan wel toezeggingen die recht doen aan de zorgen en

				besproken en unaniem vastgesteld door de ontzorgtafel	wensen uit de samenleving, los van het formele vergunningenspoor." Laatste punten op de i van het afsprakenkader worden gezet. "Met het Afsprakenkader, dat nu een Toezeggingenkader wordt, zeggen wij de inwoners verschillende zaken toe. Een deel van deze toezeggingen kan geborgd worden in vergunningen. Voor een deel van de toezeggingen is dat juridisch gezien niet mogelijk. Daar komt het aan op vertrouwen. NAM beseft zich dat dit vertrouwen onder grote druk staat en doet haar best dit te overbruggen. EZK en NAM maken een overzicht van de toezeggingen die geborgd kunnen worden in vergunningen en welke niet (zoals bijvoorbeeld de werkgroep 'mens en milieu, flora en fauna'). "Met de agendastukken van vandaag is ook een kamerbrief meegestuurd. De volgende passage uit deze brief wekt wrevel en roept vragen op: 'Het met elkaar vast te stellen afsprakenkader gaat over voorwaarden en wensen van bewoners, waar de NAM zoveel mogelijk invulling aan geeft.' Dit kan geïnterpreteerd worden als NAM kijkt zelf wat ze wel en niet gaat uitvoeren, waarom maken we dan een Afsprakenkader."
30 mei '23	Ondertekening Toezeggingen document				Het toezeggingendocument wordt ondertekend door directeur NAM Atema en Staatssecretaris Vijlbrief. Deze laatste niet als vertegenwoordiger van de staat als juridische partij, maar "als blijk van waardering voor het proces" en de daaruit voortgekomen toezeggingen. Met ondertekening wil de Staatssecretaris "markeren dat hij de NAM zal houden aan de toezeggingen".

28 juni '23	Resultaten dorpsenquête			Onderzoeksbureau Enigma Research uit Groningen presenteert de resultaten van de opiniepeiling. 57% van de Schoonebekers zou tegen productiewaterinjectie zijn.	
5 juli '23	14e Ronde Tafelsessie	Onafhankelijk persoon	Evaluatie Ontzorgtafel fase 1	Gezamenlijke terugblik op Ronde Tafelsessies en meegeven van lessen voor toekomstige gebiedsprocessen	

Fase 2 – ontzorgtafel fase 2 (6 september 2023 t/m 10 april 2024)

Onafhankelijk voorzitter is de vaste voorzitter in fase 2, met uitzondering van de bijeenkomst op 13 maart 2023.

In deze fase ook:

- Bijeenkomsten Bijdragetafel
 - 6 bijeenkomsten met EZK, NAM, provincie Drenthe en gemeenten Coevorden en Emmen
- Informatiebijeenkomst (6 december 2023)
 - Presentatie over gebiedsproces en de drie sporen
 - Presentatie NAM over de plannen
 - Presentatie over toezicht door SodM
- Presentatie TNO over bodemdaling
- Presentatie KNMI over de seismische monitoring
- Flyer met uitleg over vergunningenspoor
- 24 maart 2024: aardbeving met sterkte 2.1 bij Duitse deel gasveld Schoonebeek
- Inwonerbijeenkomst van commissie mijnbouwschade (25 april 2024)
 - Georganiseerd door werkgroep monitoring

Datum	Naam	Wat	Opmerkingen
6 sept '23	Ontwerpsessie 1	Ontwerpsessie bedoeld om informatie bij de deelnemers op te halen en met elkaar van gedachten te wisselen over hoe het vervolgproces eruit zou moeten zien. Wat gaan we doen, hoe willen we dat organiseren en wat is belangrijk om bij de start van de nieuwe fase af te spreken.	EZK en NAM hebben sessie voorbereid; NOD is ook uitgenodigd; dorpsbelangen wil niet meer deelnemen omdat zij "niet medeverantwoordelijk" willen worden gemaakt;
4 okt '23	Ontwerpsessie 2	Inrichting fase 2 wordt verder besproken.	
Onbekend	1e Ontzorg-tafel fase 2		Geen openbare informatie over te vinden
13 dec '23	2e Ontzorg-tafel fase 2	Updates vanuit de werkgroepen; Presentatie over omgevingsproces Ternaard; Planning vervolgbijeenkomsten	Nieuwe deelnemer sluit aan; Waterschap doet niet mee aan fase 2
17 jan '23	3e Ontzorg-tafel fase 2	Commissie Mijnbouwschade heeft op verzoek van de ontzorgtafel een toelichting gegeven over het proces van het afhandelen van mijnbouwschade.	Geen openbare informatie over te vinden, alleen één zin uit kamerbrief van 22 januari 2023.
14 feb '23	4e Ontzorg-tafel fase 2		Geen openbare informatie over te vinden

13 maart '23	5e Ontzorg-tafel fase 2		Geen openbare informatie over te vinden; volgens deelnemers was de voorzitter bij deze bijeenkomst niet aanwezig
10 april '23	6e Ontzorg-tafel fase 2	De bijeenkomst op 10 april 2024 vormde de afronding van fase 2 van de ontzorgtafel. Daarin heeft de ontzorgtafel verder gewerkt aan de uitvoering van (de toezeggingen uit) het toezeggingendocument. Ook heeft de tafel aanbevelingen gedaan voor het vervolg van de tafel: de Eulietaoefel.	Geen notulen beschikbaar. Informatie van Dorpsportaal Schoonebeek. Inwoners kunnen voortgang Eulietaoefel volgen via dorpskrant de JaKnikker.

Bijlage 2 – Politieke context

In deze bijlage geven we een overzicht van relevante informatie over de ontzorgtafel uit Kamerbrieven over Schoonebeek die vanaf 2022 naar de Tweede Kamer zijn gestuurd.

Fase 0 – opstarten ontzorgtafel (12 mei 2022 t/m 6 juli 2022)

Fase 1 – ontzorgtafel fase 1 (20 juli 2022 t/m 5 juli 2023)

Fase 2 – ontzorgtafel fase 2 (6 september 2023 t/m 10 april 2024)

Politieke context voorafgaand aan fase 0

- 7 februari 2022 – kamerbrief over motie & antwoorden op Kamervragen over Schoonebeek
- 29 maart 2022 - Kamerbrief over verwerkingsproces productiewater en antwoorden op Kamervragen over productiewaterinjectie in Twente
- 27 april 2022 - Kamerbrief over recente ontwikkelingen waterinjectie en oliewinning Schoonebeek

- 12 april 2022 - Beantwoording Kamervragen over mijnbouwhulpstoffen die worden gebruikt bij mijnbouw door NAM

Politieke context tijdens fase 0

- 18 mei 2022 – Kamerbrief over toezeggingen uit debat opschorting waterinjectie Twente

Politieke context tijdens fase 1

- 9 december 2022 – Kamerbrief over toezending MKBA Oliewinning Schoonebeek
- 20 januari 2023 - Kamerbrief over contourennota aanpassing Mijnbouwwet
- 31 januari 2023 – Kamerbrief over voortgang gebiedsproces
- 13 april 2023 - Kamerbrief Overzicht varianten productiewaterverwerking oliewinning Schoonebeek
- 6 juli 2023 - Beantwoording Kamervragen over voortgang gebiedsproces Schoonebeek

Politieke context tijdens en na fase 2

- 17 april 2024 - Kamerbrief
- 11 juni 2024 – Staatssecretaris Vijlbrief besluit dat oliewinning kan worden hervat

- 14 juni – 25 juli: ter inzagelegging ontwerpbesluit winningsplan Schoonebeek Gas
- 17 juni 2024: Informatieavond vergunningverlening
- 13 augustus 2024: aardbeving bij gasveld Schoonebeek met sterkte 1.8
- 2 oktober 2024: commissiedebat over Mijnbouw
- Oktober 2024: NAM mag beginnen met werkzaamheden ondanks nog lopende bezwaarprocedures
- November 2024: NAM lanceert 'omgevingsapp'
- 21 februari 2025: Herstart gaswinning Schoonebeek

Relevante passages uit de Kamerstukken

7 februari 2022 – Kamerbrief van Staatssecretaris Vijlbrief over motie Mulder en antwoorden op Kamervragen over injecteren productiewater Schoonebeek, Kst 33529, nr. 949

"Ik ben zeer gemotiveerd om een alternatief voor de waterinjectie in Twente te vinden. Ik ben het eens met de motie Mulder c.s. dat de herevaluatie zo spoedig mogelijk moet worden afgerond en zal NAM verzoeken uiterlijk 1 juli 2022 de herevaluatie aan mij op te leveren. Als de herevaluatie van NAM is afgerond zal ik zo snel mogelijk een besluit nemen over de waterinjectie in Twente. Ik overweeg daarbij een methode voor te schrijven die milieuvriendelijker is en met een lager risico, bijvoorbeeld door middel van een zuiveringstechniek, indien dit een realistische optie is."

"Alle activiteiten van de NAM rondom de injectie van productiewater afkomstig van de oliewinning in Schoonebeek staan sinds juni 2021 onder verscherpt toezicht en SodM zal dit nauwlettend in de gaten houden. Overigens ligt de waterinjectie op dit moment stil omdat NAM voor 1 januari 2022 maatregelen moest treffen tegen het te hoge toluene gehalte in het productiewater. NAM heeft eind december 2021 besloten om de waterinjectie stil te leggen om de noodzakelijke aanpassingen in installatie te doen. Nadat deze aanpassingen zijn gedaan kan NAM de injectie hervatten."

"NAM is over een oplossing dichtbij Schoonebeek in gesprek met decentrale overheden in Drenthe. Mede op verzoek van deze overheden heb ik er bij NAM op aangedrongen dat zij hier een zorgvuldig proces met de omgeving starten."

29 maart 2022 - Kamerbrief over verwerkingsproces productiewater en antwoorden op Kamervragen over afvalwaterinjectie in Twente, kenmerk DGKE-WO/22117761

"Het is mijn streven om op zijn laatst aan het einde van het jaar te stoppen in Twente en het proces naar Drenthe om te schakelen. Er is enige tijd nodig voor technische aanpassingen bij Schoonebeek en voor de vergunningverlening. De tweede stap is om het verwerkingsproces in Drenthe om te zetten naar een meer circulair en schoner proces. Hiervoor is naar verwachting tijd nodig tot begin 2024. De details van dit plan moeten door de NAM nog nader worden onderzocht en uitgewerkt."

7 april 2022 - Kamerbrief over recente ontwikkelingen waterinjectie en oliewinning Schoonebeek, kenmerk DGKE-WO/22146739

“Op 4 april 2022 heeft Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) aan de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) laten weten dat de waterinjectie in Twente nog niet hervat mag worden.”

“De NAM zal bij de omschakeling naar Drenthe er voor moeten zorgen dat zij al een stap maakt richting een schoner proces. Vervolgens moet de NAM begin 2024 zijn overgeschakeld op het schonere circulaire proces.”

“Op maandag 11 april breng ik een bezoek aan Twente. Ik zal daar spreken met bewoners en lokale bestuurders. Vervolgens ga ik mij richten op het gebiedsproces in Drenthe. Ik verwacht dat ik over enkele weken het startsein daarvoor geef.”

9 december 2022 – TK 33529, nr. 1108 Kamerbrief over toezending MKBA Oliewinning Schoonebeek

“De oliewinning in Schoonebeek heeft een aanzienlijk positief welvaartseffect. Dit komt voor het grootste deel door de olieopbrengsten. Deze baten komen voor een deel via EBN aan de Rijksoverheid toe. De klimaateffecten vormen de belangrijkste gekwantificeerde externe kostenpost. De negatieve welvaartseffecten van lekkage en bodemrisico's zijn volgens de onderzoekers heel beperkt.”

“Het eindsaldo van de MKBA laat zien dat de oliewinning in Schoonebeek een positief welvaartseffect heeft. Het alternatief dat hierbij sterk naar voren komt is het verplaatsen van de waterinjectie van Twente naar Drenthe.”

20 januari 2023 - Kamerbrief over contourennota aanpassing Mijnbouwwet, kenmerk PDGGO-DTDO/22460037

“Het kabinet wil een Mijnbouwwet die rekening houdt met de belangen van omwonenden en ruimte geeft voor nieuwe ontwikkelingen die de energietransitie mogelijk maken, zoals de opslag van stoffen zoals waterstof. [...] Daarnaast moet deze wet invulling geven aan het veilig en verantwoord afbouwen van fossiele winning en aan het opruimen van mijnbouwwerken.”

“Voor het verkrijgen van draagvlak moeten mijnbouwbedrijven meer in verbinding komen met de regio. Dat betekent niet dat iedereen tevreden moet zijn, maar wel dat bestuurders en bewoners voldoende betrokken worden bij de vergunningverlening en dat de (proces)stappen helder zijn. Door de inzet van bijvoorbeeld gebiedsprocessen voorafgaand aan het vergunningentrajec kan hier invulling aan worden gegeven. Op deze manier wordt invulling gegeven aan de participatie van omwonenden bij een concreet project.”

“Van ja, mits naar nee, tenzij: Doel van het “nee tenzij” principe is, dat door aan de voorkant heldere afspraken te maken over de ontwikkelingen op land er meer zekerheid ontstaat rond mijnbouwactiviteiten.”

“Ook wil het kabinet de mogelijkheden verkennen om de lusten en lasten van mijnbouwactiviteiten anders te verdelen, zodat bijvoorbeeld de baten uit activiteiten die van nationaal of economisch belang zijn, deels terugvloeien naar de regio waar de activiteiten plaatsvinden.”

“Alleen daar waar de maatschappelijke dialoog heeft plaatsgevonden kan mogelijk nog ruimte zijn voor uitbreiding of nieuwe gaswinning.”

31 januari 2023 – TK 32849 nr. 1119 Kamerbrief over voortgang gebiedsproces

"Ik heb NAM gevraagd om de waterinjectie in Twente ook in 2023 niet meer op te starten. Hierdoor is er tijd om het gebiedsproces op een goede manier in te vullen. NAM heeft tijdens het gesprek aangegeven dat zij volledig is gericht op de verwerking van het productiewater nabij Schoonebeek. Afhankelijk van het gebiedsproces, de vergunningsverlening en de benodigde werkzaamheden, verwacht NAM de verwerking nabij Schoonebeek medio 2024 te kunnen starten."

"Momenteel bevindt het gebiedsproces zich nog in de informele fase, waarin door NAM nog geen definitieve keuzes zijn gemaakt voor de verwerking van het productiewater en er nog geen vergunningen zijn aangevraagd."

"Het gebiedsproces voor Schoonebeek is in het voorjaar van 2022 gestart en bestaat uit drie pijlers, te weten ontzorgen, bijdragen en vergunnen. De eerste bijeenkomst, van 12 mei 2022, heb ik bijgewoond. Sindsdien zijn er verschillende bijeenkomsten en informatieavonden georganiseerd met bewoners en met de lokalen en regionale overheden. Ook is eerder deze maand de nieuwe onafhankelijke voorzitter gestart.

Tijdens deze bijeenkomsten zijn verschillende relevante onderwerpen besproken, zoals de ondergrond van Schoonebeek, de behandeling van het productiewater, handhaving en controle en bodembeweging. Naast het ministerie van EZK zijn ook organisaties als TNO, SodM, KNMI, NAM en RHDHV hierbij betrokken.

Op 20 juli jl. is de ontzorgingstafel gestart. Het doel van deze tafel is om de bewoners vroegtijdig te betrekken bij de geplande mijnbouwactiviteiten, door de zorgen van bewoners op te halen,

informatie te verstrekken en om gezamenlijk met de bewoners een afsprakenkader op te stellen. Dit afsprakenkader is voor mij belangrijk. Het is de bedoeling dat de gemaakte afspraken op onderdelen worden opgenomen in een toekomstige vergunningsaanvraag voor het verwerken van het productiewater. Dit borgt dat delen van deze bovenwettelijke afspraken onderdeel worden van de vergunning waar ook de toezichthouder op toeziet. Denk daarbij aan de opname in het afsprakenkader van de toezegging van NAM om de zes jaarlijkse evaluatie van de waterverwerking ook in Drenthe voort te zetten. Daarnaast wordt een stichting of andere structurele werkvorm opgericht met als taak om toezicht te houden op de uitvoering van de gemaakte afspraken uit het afsprakenkader. Het afsprakenkader gaat niet over de exacte techniek of de wijze waarop de verwerking wordt ingericht. Dit wordt bepaald in het vergunningenproces door NAM als aanvrager en EZK als bevoegd gezag.

Sinds deze zomer heeft de ontzorgingstafel negen keer plaatsgevonden en deze zal binnenkort worden afgerond. Vervolgens zal het vergunningenspoor en het bijdragespoor van start gaan. Het vergunningenspoor bestaat uit het aanvragen van de vergunningen door NAM en het verdere wettelijke vastgelegde proces van de vergunningsaanvraag of vergunningaanvragen. In het bijdragespoor zal gesproken worden over de bijdrage die NAM kan geven aan de omgeving. Dit overleg zal meer op een bestuurlijk niveau worden gevoerd."

13 april 2023 - 32849, nr. 1143 Kamerbrief Overzicht varianten productiewaterverwerking oliewinning Schoonebeek

“Het voornemen van de NAM ziet op variant d. [i.e. al het productiewater injecteren in gasveld]. Circulariteit wordt nagestreefd door het meegeproduceerde water uit de biosfeer te houden en weer terug te brengen in de diepe ondergrond.”

“De gesprekken aan de zogenaamde ontzorgtafel (onderdeel van gebiedsproces) hebben ertoe geleid dat de NAM haar project naar aanleiding van deze gesprekken heeft aangepast. Zo heeft de NAM het voornemen om nieuwe putten aan te leggen met nieuwe materialen.”

“Het gebiedsproces bestaat uit drie pijlers, te weten ontzorgen, bijdragen en vergunnen. Binnen het ontzorgspoor staat het luisteren naar de zorgen van de bewoners en het informeren van deze bewoners centraal. Ik hecht aan de inbreng van de bewoners aan de zogenaamde ontzorgtafel. Zo is geborgd dat binnen het ontzorgspoor het gesprek kan gaan over zorgen en wensen voor de regio Schoonebeek. Los van de vraag of je voor of tegen oliewinning bent. Ik ben zelf aanwezig geweest bij de aftrap van dit gebiedsproces en heb daar verteld dat er draagvlak moet zijn. Daarmee bedoel ik dat het belangrijk is dat er goed naar bewoners geluisterd wordt, dat zij alle ruimte krijgen om hun zorgen te delen en vragen te stellen. Dat betekent ook dat zorgen of ideeën een plek moeten krijgen in het proces. Dat betekent niet dat iedereen het ermee eens moet zijn, maar wel dat bestuurders en bewoners voldoende betrokken worden bij de vergunningverlening en dat de (proces)stappen helder zijn.”

“Het met elkaar vast te stellen afsprakenkader gaat over voorwaarden en wensen van bewoners, waar de NAM zoveel mogelijk invulling aan geeft.”

“De gemeente doet een aantal aanbevelingen die ik meeneem in het lopende proces. Zo beveelt de gemeente Emmen bijvoorbeeld aan om meer te investeren in de bekendheid van de ontzorgtafel en het vast te stellen afsprakenkader. Daarnaast verzoeken zij om de afspraken zoveel mogelijk onderdeel te maken van de diverse vergunningen. Ook ik hecht er belang aan dat we komen tot een vorm waarin borging van deze afspraken en continuïteit is gewaarborgd.”

6 juli 2023 – TK 32849, nr. 1165 Beantwoording Kamervragen over voortgang gebiedsproces Schoonebeek

“Op 20 april jl. hebben de aanwezige deelnemers van de ontzorgtafel ingestemd met het toezeggingendocument. Dit document is vervolgens op 30 mei door de NAM ondertekend. Ikzelf heb namens de staat mede getekend en zal NAM houden aan de gemaakte afspraken.

Waar mogelijk zullen afspraken worden opgenomen in de vergunning. Daarnaast zal samen met een afvaardiging van de ontzorgtafel en de gemeenten Emmen en Coevorden worden bekeken hoe er de komende jaren voor kan worden gezorgd dat de afspraken op een goede manier worden uitgevoerd en gecontroleerd.”

“Tijdens mijn recente bezoek aan Schoonebeek heb ik van meerdere bewoners gehoord dat zij het gebiedsproces niet helder genoeg vonden. Bewoners hebben zelf het initiatief genomen om een enquête te houden over het voornemen van NAM. De enquête is waardevol en ik zal de uitkomsten goed bekijken. De enquête zegt iets over het draagvlak in het dorp. Ik vind draagvlak belangrijk.”

“Afspraak is afspraak. Ik zal de NAM daaraan houden, dat is ook de voornaamste reden waarom ik het toezeggingendocument mede

ondertekend heb. Waar mogelijk zullen afspraken worden opgenomen in de vergunning. Daarnaast zal samen met een afvaardiging van de ontzorgtafel en de gemeenten Emmen en Coevorden worden bekeken hoe er de komende jaren voor kan worden gezorgd dat de afspraken op een goede manier worden uitgevoerd en gecontroleerd. Het staat nog niet vast dat een stichting hier de meest passende structuur is.”

“Ik wil de tijd nemen om goed naar de uitkomsten te kijken en ik zal de zorgen die leven in Schoonebeek meenemen in mijn afwegingen.”

“Het toezeggingendocument (voorheen: afsprakenkader) is geen bij de rechter afdwingbare overeenkomst, maar het is een resultaat van de gesprekken die aan de ontzorgtafel zijn gevoerd. De afspraken en toezeggingen zijn gedaan op vrijwillige basis en komen bovenop de juridische verplichtingen. Dat was ook de insteek van het gesprek aan de ontzorgtafel.”

“Het gebiedsproces zorgt ervoor dat initiatiefnemer en bewoners vroegtijdig met elkaar in gesprek zijn gegaan. Op deze manier kunnen bewoners hun zorgen uiten, ontvangen zij vroegtijdig informatie en kan de initiatiefnemer (in dit geval NAM) rekening houden met de zorgen van bewoners en eventueel het voorgenomen initiatief daarop aanpassen, voorafgaand aan de formele vergunningenprocedure. En NAM heeft ook, mede op basis van de gesprekken aan de ontzorgtafel, daadwerkelijk haar plannen aangepast door te kiezen voor nieuwe putten met nieuwere materialen.”

“Tevens werd mij tijdens mijn bezoek duidelijk dat bewoners op een eerder georganiseerde informatieavond onvoldoende ruimte hebben ervaren om punten mee te geven aan de NAM waarvan zij het belangrijk vinden dat de NAM daar serieus naar kijkt. Om aan die

zorgen tegemoet te komen heb ik met de NAM, de provincie en de gemeenten afgesproken om een extra bijeenkomst te organiseren na de zomervakantie waarop vragen gesteld kunnen worden en op basis waarvan de NAM kan aangeven welke onderdelen zij alsnog zal onderzoeken als onderbouwing van de verschillende vergunningen.”

“Ik geef alleen een vergunning af op het moment dat voldoende is aangetoond dat de waterinjectie veilig en verantwoord kan plaatsvinden.”

“De gedachte bij de ontzorgtafel was om bij de start van het proces de zorgen van bewoners op te halen. En vervolgens aan de hand daarvan informatieve bijeenkomsten te organiseren en te kijken naar mogelijkheden om die zorgen weg te nemen.”

“In een-op-een-sessies [van bewoners met de NAM] kan men sneller de inhoud in om specifiek vragen op te lossen. Naar wat ik heb begrepen, zijn de een-op-een-sessies om die reden goed bezocht, maar hadden bewoners soms ook het gevoel letterlijk tegenover de NAM te staan. Mede om deze reden heb ik met de NAM, de provincie en de gemeenten afgesproken om een extra sessie te gaan organiseren na het zomerreces.”

“De deelnemers dragen geen enkele verantwoordelijkheid voor de toezeggingen van de NAM en de NAM vrijwaart de deelnemers van enige aansprakelijkheid dan wel verantwoordelijkheid voor haar toezeggingen.”

22 januari 2024 – Kamerstuk 32849, nr. 239

“Met de totstandkoming van het toezeggingendocument en een afsluitende evaluatiebijeenkomst met de ontzorgtafel begin juli 2023 is de eerste fase van het ontzorgspoor afgerond.”

“Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), de NAM, gemeente Coevorden, gemeente Emmen en een delegatie van de ontzorgtafel zijn na juli in gesprek geweest over de invulling van fase 2 van de ontzorgtafel. Punten van aandacht zijn het verhogen van de diversiteit van de deelnemers en de continuïteit.”

“Door regionale overheden, NAM en bewoners is aangegeven dat duidelijkheid ten aanzien van de bijdrage van belang is om te kunnen bepalen hoe tegen het project wordt aangekeken. De gemeenten gaan daarvoor nog met de bewoners het gesprek aan over de manier waarop en de mogelijke doelen waaraan de bijdrage besteed zou kunnen worden.”

7 maart 2024 - Kamerstuk 32849 nr. 241

“Op dit moment ligt de oliewinning in Schoonebeek stil. NAM beschikt weliswaar over de benodigde vergunningen om olie te winnen maar heeft geen omgevingsvergunning om het bij de oliewinning meegeproduceerde water te injecteren in het bijna lege Schoonebeek gasveld. Ook het winningsplan om het nog resterende gas uit het gasveld te winnen is verlopen. Om deze reden heeft NAM een omgevingsvergunning (Wabo) aangevraagd om het water te kunnen injecteren en een nieuw winningsplan ingediend om het resterende gas te kunnen winnen. De ondergrondse aspecten van winning en injectie zijn in samenhang bekeken en beoordeeld door SodM en TNO.”

17 april 2024 - Kamerbrief Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek

SodM concludeerde in haar brief van 29 november 2022 dat het rapport “Herafweging verwerking productiewater Schoonebeek 2022” onvoldoende onderbouwd en uitgewerkt was om de alternatieven voor de verwerking van productiewater in Twente te kunnen wegen. SodM droeg de NAM op om een aangepaste en aangevulde versie van de herafweging 2022 in te dienen. Hier heeft de NAM op 26 april 2023 aan voldaan.

De SodM concludeert op 29 oktober 2023 dat de NAM met het rapport en de aanvullingen voldoet aan de vergunningsvoorschriften.

11 juni 2024 – Kamerbrief Stand van zaken gebiedsproces Schoonebeek, TK 32849, nr. 245

“Ik ben op basis van de adviezen van SodM en TNO tot de conclusie gekomen dat de waterinjectie veilig en verantwoord kan plaatsvinden, dat regionale overheden en bewoners vroegtijdig zijn betrokken en dat gedurende het intensieve gebiedsproces is geluisterd naar hun wensen en ideeën. Al met al is er voldoende ruimte voor alle partijen geweest om hun stem te laten horen.”

“Als ik terugkijk naar het doorlopen gebiedsproces tot nu toe, ging dat proces niet altijd goed. Om een voorbeeld te noemen; bij de start van de ontzorgtafel had ik duidelijkere kaders kunnen stellen en spelregels kunnen afspreken. Hiermee hadden we valse verwachtingen kunnen voorkomen.”

“In het vergunningenspoor zullen de verschillende vergunningen nu de formele wettelijke procedures volgen, waarin voor iedereen nog ruimte

is voor zienswijzen. In juni zal EZK een bijeenkomst organiseren, waarin een toelichting wordt gegeven op de ontwerpbesluiten, de vervolgstappen in de vergunningsprocedure en ruimte is voor het indienen van zienswijzen.”

“Binnen het ontzorgspoor wordt kwartier gemaakt voor een vertegenwoordigend platform voor de lokale omgeving. De eerste plannen voor die «Eulietaofel» staan in de steigers. Vanuit het bijdragespoor zal door de regio werk worden gemaakt van de besteding van de bijdragen.”

Bijlage 3 - Interview- leidraad

De topiclijsten die zijn gebruikt voor de interviews staan in deze bijlage.

Topiclijst inwoners

Introductie

- Korte introductie interviewer
- Korte uitleg evaluatie gebiedsprocessen (nadruk ligt op Ontzorgtafel)
 - Waarom doen we dit (lessen leren)
- Uitleg vertrouwelijkheid, anonimiteit en onafhankelijkheid
- Geluidsopname van interview

Heb je op dit moment nog vragen?

Rol deelnemer

- *Wil je jezelf nog even kort voorstellen? Wie ben je en hoe ben je aan de ontzorgtafel beland?*

Kaderstelling

1. Vond je dat er vanaf het begin van het proces duidelijk was waarover je kon meepraten?

Zo nee, wat was er onduidelijk?

2. Wat was de vraagstelling bij de ontzorgtafel? Wat vond/vind je van de vraagstelling?
 - a. Was het te open? Gesloten? Was er met de vraagstelling voldoende ruimte voor invloed van de deelnemers?
 - b. Zo nee, hoe mocht de vraagstelling anders?

Mandaat

3. Was het mandaat (de doelstelling van de ontzorgtafel en wat ermee gedaan zou worden) vanaf het begin van het proces duidelijk?

Zo nee, wat was er onduidelijk? Is het mandaat voor je gevoel tussentijds veranderd?

4. Hoe is hierover gecommuniceerd?

Wat vond je van de communicatie hierover?

5. Had je het gevoel voldoende invloed te hebben op de uitkomst van het proces?

Zo nee, hoe bleek dit?

Zo ja, op welke manier(en)? Was je blij met deze mate van invloed?

Opzet

6. Wat vond je van de opzet van het proces?

(Hoeveelheid bijeenkomsten, invulling ervan, deelnemers)

7. Wat vond je van de selectie van deelnemers? (representativiteit)

Had je het idee dat elke stem die gehoord moest worden ook aan tafel zat?

Zo nee, had dit anders gekund?

Verloop proces

8. Wat vond je van het verloop van het proces?

Had je het idee dat er naar je vragen werd geluisterd?

Zo nee, op welke manier niet? Hoe kan dit beter?

9. Was er genoeg draagvlak voor het proces onder de deelnemers?

Zo nee, hoe werd dit kenbaar gemaakt? Wat werd hiermee gedaan?

10. Had je het gevoel dat er genoeg draagvlak was voor de besluiten of uitkomst van het proces?

(Enquête in het dorp)

11. Wat vond je van de gespreksbegeleiding?

Kon iedereen zijn stem laten horen?

Rol van de media

12. Wat vond je van de rol van de media in het proces?

Relatie overheden/NAM

13. Wat heeft het proces gedaan met je vertrouwen in het ministerie EZK, NAM of lokale overheid? En op welke manier?

Extra

14. Zou je ons iets willen meegeven voor toekomstige gebiedsprocessen?

Mail ons vooral wat je nog kwijt wilt.

Topiclijst EZK – centrale overheid

Introductie

- Korte uitleg evaluatie gebiedsprocessen
 - Waarom doen we dit (lessen leren)
- Uitleg vertrouwelijkheid en anonimiteit

Vraagstelling

1. Hoe is het vraagstuk gedefinieerd?

Wat was het proces hierbij?

2. Wat was de breedte van het vraagstuk? Open/gesloten vraagstuk?

Mandaat

3. Wat was het mandaat dat het gebiedsproces meekreeg?

4. Hoe is dit gecommuniceerd naar de deelnemers?

(Zijn de verwachtingen hiermee correct geschapen? Wat kon er beter?)

5. Wat was de zeggingskracht van het einddocument voor elke stakeholder?

a. Handtekeningen van alle partijen?

Context

6. Was er goed zicht op de stakeholders voor aanvang van het proces?

(Wist men hun invloed, belang, vertrouwen en houding m.b.t. het proces?)

7. Hoe is daarmee omgegaan?

Kaderstelling

8. Wat waren de kaders?

Hoe zijn deze gecommuniceerd aan de deelnemers?

9. Zijn de verwachtingen hiermee correct gesteld?

Opzet

10. Hoe zijn de deelnemers geselecteerd?

(Op welke manier) was het representatief?

11. Waarom is er voor deze opzet gekozen?

(Hoeveelheid bijeenkomsten, inrichting hiervan)

12. Wat hoopten jullie dat de opbrengst zou zijn?

Wat was de opbrengst en wat werd/wordt er mee gedaan?

Verloop proces

13. Op welke manier probeerden jullie sturing van inhoud uit de weg te gaan?

Hoe gingen jullie met vragen om die binnen het proces naar voren kwamen?

14. Was er draagvlak bij de deelnemers voor het plan en het proces van de ontzorgtafels?

(Enquête)

15. In hoeverre was het belangrijk dat er overeenstemming was over de opbrengsten van het proces?

Hoe is hiermee omgegaan?

16. Welke keuzes zijn gemaakt over de behandeling van bepaalde stukken of vragen?

(Inbreng MER-rapportage, behandeling vragen, bespreken enquête, bespreken opzet en proces)

Opvolging

17. Wat is de rol van de ontzorgtafels in het vervolgproces?

18. Hoe is de communicatie hierover naar de deelnemers gedaan?

Topiclijst Gemeenten, provincie, waterschappen - decentrale overheden

Rol in het proces

1. Wat is jullie rol geweest in het proces?

In hoeverre hadden jullie inbreng in de opzet en uitvoer van het proces?

Vraagstelling

2. In hoeverre zijn jullie betrokken bij de formulering van het vraagstuk?

Mandaat

3. Wat was jullie mandaat in het proces?

Waren jullie het hiermee eens?

Belang

4. Jullie waren deel van het proces?

Als belangenbehartiger van de bewoners? Welke lijn van belangenbehartiging namen jullie in het proces? In hoeverre kwam dit overeen met EZK?

Kaderstelling

5. In hoeverre hadden jullie invloed op de kaderstelling van het proces?

6. Hoe is gecommuniceerd over de kaders?

Zijn de verwachtingen hiermee correct geschapen?

Opzet

7. Vonden jullie representativiteit in het proces belangrijk?

Heeft EZK het proces goed, representatief opgezet?

8. Wat vond je van het aantal en de invulling van de bijeenkomsten voor de vraag en het mandaat?

Verloop proces

9. Wat vond je van het verloop van het proces?

Hoe vond je dat er werd omgegaan met vragen?

10. Vond er sturing plaats door de operator of EZK?

Zo ja, op welke manier?

11. Vond het proces genoeg draagvlak onder de deelnemers?

Zo nee, wat werd hiermee gedaan? Wat vond je hiervan?

12. Vond de inhoud genoeg draagvlak onder de deelnemers?

(Enquête in het dorp)

Zo nee, wat werd hiermee gedaan? Wat vond je hiervan?

Operators

Introductie

- Korte uitleg evaluatie gebiedsprocessen
 - Waarom doen we dit (lessen leren)
- Uitleg vertrouwelijkheid en anonimiteit

Vraagstelling

1. Zijn jullie betrokken bij de vraagstelling?

Zo ja, op welke manier?

(Bij betrokkenheid doorvragen over de mate van betrokkenheid)

2. Wat vond je van de vraagstelling?

(Te open, gesloten, breed, ruimte voor inbreng)

Mandaat

3. Wat was jullie mandaat in het proces?

Waren jullie het hiermee eens?

Opzet

3. Waren jullie betrokken bij de opzet van het proces?

(Bij betrokkenheid bij de opzet doorvragen over de manier waarop)

Kaderstelling

4. Waren jullie betrokken bij de kaderstelling van het proces?

Zo ja, hoe? Over welke punten was ruimte voor participatie? Over welke niet?

5. **Wat vonden jullie van de kaderstelling van het proces?**

Verloop proces

6. **Wat vonden jullie van het verloop van het proces?**

7. **Er stapten een aantal mensen tussentijds uit het proces. Wat denken jullie dat de redenen hiervoor waren? Had dit voorkomen kunnen worden? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?**

Schoonebeek

gem. Emmen

Tot ziens !

Natuurpark Moor - Veenland

think. do. connect.

E:M+MA.

Wijnhaven 88

2511 GA Den Haag

070 - 87 00 460

info@emma.nl

www.emma.nl

Volg ons op Facebook, Twitter en LinkedIn